Jaargang 115. Woensdag, 26 November 1856. No. 142.

GRONINGER COURANT.

ALGEMEEN DAGBLAD

voor de Stad en Provincie Groningen.

Aanbesteding

VAN

KLEEDINGSTUKKEN.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *Groningen* zijn voornemens, door hunnen GECOMMITTEERDE, bij *enkele inschrijving* aan te besteden:

Het MAKEN en LEVEREN van onderscheidene KLEEDINGSTUKKEN voor de Agenten van Politie, over de jaren 1857 en 1858; in twee Perceelen.

De Voorwaarden van Aanbesteding, alsmede de Stalen van de Lakens, Baaijen, enz. zullen van heden ter SECRETARIJ dezer Gemeente voorhanden zijn.

De op zegel geschreven Inschrijvingsbiljetten, ingerigt overeenkomstig de Voorwaarden, moeten vóór of uiterlijk op **Woensdag den 3den December 1856**, aan het Raadhuis worden bezorgd.

De opening der Biljetten en de provisionele toewijzing aan de laagste Inschrijvers, onder nadere goedkeuring, zal in het openbaar plaats hebben op **Donderdag den 4den December 1856**, des voormiddags te tien uur, in een der Vertrekken van het Raadhuis.

GRONINGEN, 17 November 1856.

Burgemeester en Wethouders: J. SLOT.
De Secretaris: HORA SICCAMA.

VERKOOP VAN KAPHOUT,
VERHURING VAN BOEKWEITVEEN,
Verkoop van Veenvergraving.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *Groningen* maken bekend, dat door Mr. **J. L. TRIP**, Rentmeester van de Stads-Veenen en *Ter Apel*, onder hunne nadere goedkeuring, ten overstaan van Mr. **J. S. G. KONING**, Notaris te *Wedde*,

1) Op Zaturdag den 20sten December 1856, precies te 10 uur des morgens (zamenkomst ten Huize van den Commandeur te *Ter Apel*), op het terrein ter verkoop, zullen worden geveild: **180** Perceelen **ELZEN en BERKEN HAKHOUT**, te *Ter Apel*, geschikt tot het gebruik van Stoeldraaijers en Bezemmakers, alsmede tot Takkebossen voor Bakkers en tot Talhout.

2) Op Maandag den 22sten December 1856, precies te 10 uur 's morgens (zamenkomst bij den Verlaatsmeester ZWARTS, te *Stads-Musselkanaal*), op het terrein ter verhuring, zullen worden geveild: **tien** Perceelen **BOEKWEITVEEN**, achter den 2den afdraai bijlangs het *Stads-Musselkanaal*, Westkant; — **vier** Perceelen tusschen de beide afdraaijen Noordkant; — en **achttien** Perceelen op de Stadsplaatsen no. 1, 2 en 3 in de 60 roe, tusschen den mond van *Buinen* en den afdraai; ieder Perceel groot pl. m. een half Bunder.

3) Op Maandag den 22sten December 1856, des avonds precies te 6 uur, ten Huize van den Verlaatsmeester HUIZINGA, te *Stads-Kanaal*, zullen worden geveild,

ter verkoop:

a. de **VERGRAVING** van 6 putten **VEEN**, gelegen te *Ter Apel* nabij den Munnikkedijk, zoo aan de Zuid- als aan de Noordzijde der splitting van den hoofddraai van den tweeden Valther mond.

b. de **VERGRAVING** van twee Perceelen **VEEN**, gelegen in de zoogenoemde Stads 30 roe, achter den tweeden afdraai Oostkant van het *Stads-Musselkanaal*, bijlangs de 4de, 5de en 6de opsplitting; en

ter verhuring:

c. **vier** Perceelen **BOEKWEITVEEN**, Zuidkant bijlangs den 2den mond van *Gieten*.

GRONINGEN, 26 November 1856.

De Burgemeester en Wethouders voornd.: J. SLOT.
De Secretaris: HORA SICCAMA.

AFKOOP VAN GRONDPACHTEN.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *Groningen*, —

Gelet op de Raadsbesluiten van den 12den Junij l.l., no. 5, en van den 14den dezer, no. 20, en nader in overweging genomen hebbende de AANKONDIGING wegens den **AFKOOP** van de **GRONDPACHTEN** ten behoeve der Gemeente, liggende op onderscheidene Erven binnen deze Stad, geplaatst in de *Groninger Courant* van den 22sten Augustus en 5den September l.l., —

Brengen ter kennis van de belanghebbende Ingezetenen, dat de RAAD bij zijn besluit van den 14den dezer, no. 20, heeft bepaald, dat de **GRONDPACHTEN**, die niet onderhands worden afgekocht, **publiek** zullen worden **te koop gepresenteerd** in kavelingen, die te zamen eene huur doen van ongeveer *f* 30, terwijl de Grondpachten niet ieder afzonderlijk, noch in kleinere kavelingen zullen worden aangeboden; — dat inmiddels alsnog gedurende 14 dagen na de dagteekening dezer Aankondiging de Grondpachten onderhands afkoopbaar worden gesteld, naar 5 ten honderd voor die van *f* 3 en daarbeneden, en naar 4 ten honderd voor die van meer dan *f* 3. Zij, die tot dien onderhandschen afkoop genegen zijn, en zulks nog niet hebben te kennen gegeven, zullen binnen den gemelden termijn deswege eene schriftelijke verklaring ter SECRETARIE der GEMEENTE moeten indienen.

GRONINGEN, 18 November 1856.

Burgemeester en Wethouders: J. SLOT.
De Secretaris: HORA SICCAMA.

NIEUWSTIJDINGEN.

RUSLAND.

Den grootvorst *Nicolaas*, broeder des Keizers, is een zoon geboren.

— Uit Petersburg schrijft men van den 15den dat de vorst aldaar voortduurde. De schepen die door het ijs bezet zijn, hadden contracten gesloten om zich door het ijs heen naar de zee te doen brengen tegen 150 zilverroebels het schip.

TURKIJE.

Eindelijk was dan, blijkens den telegraaf, *Reschid*-pacha er in geslaagd het Turksche ministerie voltallig te maken, dat nog immer onvolledig bleef door de weigering van eenigen om daarin zitting te nemen. *Ali*-pacha, die als groot-vizier door eerstgemelde vervangen is, heeft de portefeuille aanvaard van buitenlandsche zaken, tot niet geringe verwondering; want wat moest men thans denken van de ministeriële wijziging? Maar die verwondering is nog gestegen, nu blijkens telegrafisch berigt uit Konstantinopel van den 22sten dezer, *Ali*-pacha met *Reschid*-pacha tot geene eenstemmigheid van gevoelens kunnende geraken, als minister van buitenlandsche zaken weder is afgetreden, na slechts 24 uren die portefeuille te hebben bezeten. De positie van *Reschid*-pacha wordt er niet aangenamer door.

ITALIE.

Tijdingen uit Napels gewagen nog altijd van concessiën die de Koning geneigd zoude wezen te doen, en ziet men er steeds eene amnestie te gemoet, waarin de voornaamste staatkundige gevangenen en uitgewekenen betrokken zouden worden.

Te Palermo is door de politie een voorschrift uitgevaardigd, waarbij aan den bevelhebber der haven in last wordt gegeven om zich er van te overtuigen, of de Fransche en vreemde schepen, die de haven bezoeken, oorlogscontrabande aan boord hebben.

— Volgens een brief uit Milaan van den 17den dezer, hadden daar talrijke politieke inhechtenisnemingen plaats gehad (men sprak van 300 vrij aanzienlijke personen). Dit werd in verband gebragt met de aanstaande komst van den Keizer van Oostenrijk. Ook wordt beweerd, dat de burgerlijke gouverneur van Lombardije, baron *von Burger*, vóór de komst des Keizers aldaar, zal vervangen worden. Hij moet zich bij de geestelijkheid hebben gehaat gemaakt, daar hij te weinig ijver bij de tenuitvoerlegging van het concordaat betoonde.

Alvorens de reis naar Italië te ondernemen, heeft de Keizer verscheidene en langdurige conferentiën met den minister van justitie gehad, in welke belangrijke maatregelen van amnestie, ter zake van staatkundige misdrijven, zijn overwogen, welke tijdens het verblijf des Keizers in Milaan, zullen worden uitgevaardigd. Men verneemt verder, dat, na den afloop van de Italiaansche reis, eene dergelijke naar Ofen, in Hongarije, en vervolgens eene naar Praag, in Boheme, zal worden ondernomen, en dat Zr. Ms. tegenwoordigheid in beide deze hoofdplaatsen door feesten niet alleen, maar ook door belangrijke genadebewijzen zal worden gekenmerkt.

SPANJE.

De opgewondene stemming der bevolking, die dezer dagen te Malaga tot openlijken opstand is overgeslagen, wordt ook vooral in Barcelona en Saragossa zigtbaar. Men vreest voor verwikkelingen. Het gouvernement neemt voorzorgsmaatregelen. De officieren in de hoofdstad hebben bevel ontvangen in de kazernen te overnachten, de wachten zijn versterkt, de troepen geconsigneerd. Maarschalk *Narvaez* schijnt geen bijzonder vertrouwen in het leger te stellen, ten gevolge van de vele ontslagnemingen, die plaats gehad hebben.

Ook de voedingskwestie blijft aan de regering ongerustheid inboezemen. Om zooveel mogelijk het gevaar van gebrek aan levensmiddelen af te keeren, is, volgens de *Gaceta*, de minister van financiën gemagtigd, om voor 60 millioen realen buitenlandsche granen en meel te doen inkoopen en vrij van regten in te voeren.

DUITSCHLAND.

Verleden Woensdag zijn op de Hannoversche Westbaan tusschen Lingen en Rheine twee spoortreinen zoo hevig op elkander gestooten, dat 19 wagens vernield of beschadigd werden. Gelukkig is bij dit groote verlies geen menschenleven te betreuren. Bij de sterke mist, die er dien dag heerschte, had men de seinen niet goed kunnen zien.

— In Beijeren gaat men ijverig voort, ook in de landgemeenten, met het indienen van protesten tegen de rigting door het Protestantsche opper-consistorie in zake kerkelijke aangelegenheden aangenomen. Op eenige plaatsen is men zelfs reeds tot demonstratiën overgegaan, b.v. in Neurenberg, waar bij het aanvangen der liturgie in de kerk, een groot deel der afwezigen vertrok om eerst bij de predikatie terug te keeren. De circulaire voor eenige dagen door het opper-consistorie rondgezonden om de gemoederen tot bedaren te brengen, heeft die uitwerking gemist.

— De Katholijke geestelijkheid in Oostenrijk is sedert eenige weken zeer bekommerd over de strekking, die onder de bevolking van verscheidene landen van den keizerstaat, zoo als in Bohemen, Moravië en Silezië, meer en meer merkbaar wordt, om de heerschende godsdienst te verlaten en tot de Luthersche leer over te gaan. In genoemde streken hebben zeer veel Katholijke familiën gelijktijdig het Protestantismus omhelsd, en volgens rapporten der autoriteiten, zal hun voorbeeld veel navolging vinden. Niet zonder grond mag men die verandering in de godsdienstige meening der bedoelde bevolking aan den indruk toeschrijven, door het jongste concordaat met Rome te weeg gebragt.

ZWITSERLAND.

Brieven uit Bern van den 19den dezer melden thans als zeker, dat Keizer *Napoleon* aan den generaal *Dufour* heeft te kennen gegeven, dat hij de zienswijze van den bondsraad in de zaak van Neufchâtel niet kon deelen, maar, in overeenstemming met de overige mogendheden, vóór alles de vrijlating van de gevangenen moest eischen. Op den 19den had eene buitengewone zitting van den bondsraad plaats, waarin de heer *Stämpfli* verslag gaf van het onderhoud, dat hij daags te voren met den Pruissischen gezant, den heer *van Sydow*, had gehad. Men kent het antwoord van den heer *Stämpfli* op de openingen van den Pruissischen gezant nog niet. Evenwel gelooft men niet dat tot de vrijlating der gevangenen zal worden besloten tenzij Pruissen van zijne souvereiniteitsregten op het vorstendom Neufchatel afzie.

Dit laatste wordt bevestigd door eene telegrafische depêche uit Bern van den 24sten, volgens welke de bondsraad geweigerd heeft toe te geven aan het verlangen van Pruissen, om de gevangenen van Neufchâtel vooraf onvoorwaardelijk vrij te laten. Hij heeft zich bereid verklaard om te onderhandelen en verwacht van wege de Duitsche bondsvergadering zoodanige openingen, als waarop hij als nabuur meent aanspraak te kunnen maken. Het regt moet zijn' vrijen loop hebben.

Zwitserland schijnt zich ook op alles voorbereid te houden. De bondsraad heeft aan alle kantons eene aanschrijving gezonden, om niets te verzuimen wat strekken mag tot eene goede organisatie van den landweer. Tot dus verre had men op deze troepen weinig acht geslagen.

Onder de jongelieden in Zwitserland bestaat eene zekere opgewondenheid, om de vrijheid en onafhankelijkheid der republiek te verdedigen, zoo die werd aangetast. Hun geestdrift gaat zoo ver, dat zij reeds verzoekschriften onderteekenen, om, als het gevaar dreigt, in de voorste rijen te mogen strijden, en aldus mogelijk de eer te genieten, van als eerste slagtoffers te vallen in den heiligen strijd voor vrijheid en vaderland!

Het is zeer te vreezen, dat deze overspannen geestdrift, die in dit oogenblik, nu er nog van geen oorlog sprake is, zoo hoog geklommen is, langzamerhand zal afnemen, en als het gevaar werkelijk daar is, tot het vriespunt gedaald zal zijn.

DENEMARKEN.

Rusland, dat weder meer en meer ook zijnen invloed wil doen gelden, treedt nu mede ten gunste van Denemarken in de Holstein-Lauenburgsche aangelegenheden, tegen Oostenrijk en Pruissen op. Volgens eene mededeeling uit Berlijn, heeft de Russische gezant aldaar, dezer dagen, namens zijne regering, aan den minister van buitenlandsche zaken voorstellingen gedaan tegen elke interventie van den Duitschen bond in dezen. Dit wordt door Rusland voor eene inmenging van vreemde mogendheden, in de inwendige aangelegenheden van Denemarken verklaard.

GROOT-BRITTANJE.

De generaal sir *James Outram* is Donderdag naar Bombay vertrokken, om aldaar, volgens de *Times*, het opperbevel over de expeditie naar Perzië op zich te nemen.

— De *Morning Post* schijnt het er voor te houden dat Rusland nog niet genoeg door de Engelsche pers gehavend is. Het blad bevat nu een artikel tegen de Russische staatkunde, dat door zijne grove aantijgingen nog alle vroegere artikels overtreft.

» Rusland doet alles wat het kan," zegt de *Post*, » om de meening van Europa op een dwaalspoor te leiden. Sedert vijftig jaren wordt Duitschland overstroomd met een heirleger van Russische agenten, tot allerlei stammen en volkeren behoorende, Grieken, Wallachijers, Koerlanders, Finlanders, Duitsche, Fransche, Poolsche en Italiaansche renegaten, allen belast met het omkoopen van de Duitsche drukpers. Elk artikel der Duitsche bladen is het werk eener venijnige staatkunde.

» Het is een feit van algemeene bekendheid, dat sedert eene halve eeuw het Russische goud met mildheid gestrooid is in de bureaux der dagbladen van Berlijn, Weenen, Hamburg enz.; wij kunnen er bijvoegen, dat hetzelfde heeft plaats gehad in ieder hof, in iedere stad, in elk leger van Duitschland, Nederland, Denemarken en Zweden.

» Daar waar men niet meer met geld betalen kan, zendt Rusland snuifdoozen met het portret des Keizers door diamanten omzet, Russische orden van de tweede, derde en vierde klasse, geschenken van zeldzame boeken, schilderijen en standbeelden. Door dit verachtelijk stelsel van omkooping slaagt Rusland er in om zijn eigen verraad te vermommen en den haat tegen Engeland op te wekken."

Men ziet het, de *Morning Post* heeft vergeten, dat hij een paar weken geleden de taal van den Franschen *Moniteur* tegen de al te groote hevigheid der Londensche bladen goedkeurde, en nog verder gaande dan zijne confraters, beschuldigt hij in één adem Rusland van het geheele vasteland als het ware te hebben omgekocht, en de Dnitsche, Zweedsche, Nederlandsche en Deensche staatslieden en dagbladschrijvers van verraad om een ridderlintje of eene snuifdoos ten geschenke te krijgen.

» Het is onmogelijk," zoo eindigt de *Post*, » om zich eene meer duivelsche staatkunde voor te stellen. Maar de Nederlanders, de Belgen, de Duitschers, de Denen en de Zweden haten en verafschuwen alles wat van Rusland komt." Als dit zoo is, mag men vragen waarom de *Morning Post* zich dan zoo boos maakt tegen eene staatkunde die, hoe » duivelsch" ook, juist tot de tegenovergestelde uitkomst geraakt dan zij wil te weeg brengen.

— De *Times* bepleit in een merkwaardig artikel de grootheid van Engeland op eene wijze die al dadelijk aan de overzijde van het kanaal tegenspraak heeft ondervonden. Dit voornaamste der Engelsche dagbladen zegt, dat het Anglo-Saksisch ras, dat is de Engelsche natie, geroepen is om eene bijna universele oppermagt uit te oefenen, die de regtschapen mannen der andere natiën evenwel niet kunnen betreuren. » De Engelsche taal, zoo vervolgt dat blad, wordt reeds door de twee magtigste en krachtigste maatschappijen der wereld gesproken, en in het zuidelijk halfrond groeit een andere tak van ons geslacht spoedig tot een volk op.

» De onbeschaafde wereld zwicht bijna geheel voor onzen invloed. De godsdiensten van Mahomet en Brahma tellen hunne aanhangers onder de onderdanen der Koningin. Er ligt niets buitengewoons in, dat onze raadgevingen te Konstantinopel eenig effect hebben, als men bedenkt dat Engeland de eerste Mahomedaansche mogendheid der wereld is. China staat in verbinding met het overig menschdom door de energie der Engelschen. De leer onzer zendelingen brengt een omkeer in het land te weeg, en in onze Australische koloniën zijn tien duizenden Chinezen, die onze taal en beschaving terug voeren naar de oevers van onbekende rivieren en in het hart van voor de wetenschap gesloten gewesten. Onze spoorwegen en telegrafen zullen zich weldra uitstrekken van de Middellandsche zee en den Oceaan tot in het hart van Azië. Egypte is door den doortogt onzer post beschaafd. Turkije en de Perzische golf zullen weldra mede dien weldadigen invloed gevoelen. — Dit is Engelands zending."

Hierop zegt de *Times*, dat al de Engelsche staatslieden slechts ééne politiek gehad hebben, en dat dit zoo is, omdat het doel niet verandert en wat tot stand gebragt is niet wordt omvergeworpen.

» En waarom, vraagt het blad verder, zouden wij eenige schepen in de Zwarte zee willen houden of beletten dat Frankrijk de Sultan wijzen raad gaf? Een volk als het onze kan zich van zulke ellendige intrigues onthouden. Wij kennen den geest, de magt en de uitmuntende hoedanigheden van Frankrijk, en weten dat zijn invloed op het vasteland aanzienlijk is en altijd moet zijn, omdat het als militaire mogendheid, voor zijne naburen van meer gewigt moet zijn dan wij. Maar de wereld is groot genoeg voor beiden, en het verschil der rollen moest alle ijverzucht doen verdwijnen. De wereld moet wel weten, dat juist, omdat Engeland meer dan eenige andere natie eene universele magt uitoefent, het zonder misnoegen den wettigen invloed ziet dien onze bondgenooten het regt hebben voor zich te vorderen."

Het Fransche *Journal des Debats* merkt op dit artikel het navolgende aan: » Het Engelsche dagblad de *Times* laat zich op eene zeer hoogdravende wijze uit over de grootheid en de magt van Engeland en over het gewigt van dat rijk, geplaatst zoo als het is, aan het hoofd der wereldbeschaving. Dat blad herinnert, dat de Engelsche taal thans door de twee magtigste natiën dezer aarde wordt gesproken en dat in het Oosten twee derden van het menschenras onder de heerschappij van Groot-Brittanje zijn geplaatst.

» Men zal met belangstelling deze inderdaad merkwaardige opgaaf van de voordeelen, welke Engeland heeft behaald, leeren kennen en daaruit zien, wat die mogendheid zoo al voornemens is nog te doen. Op een en ander vestigen wij de aandacht onzer lezers. Slechts ééne opmerking zullen wij maken, deze namelijk, dat de gevolgtrekkingen van het Britsche dagblad verbazend moeijelijk te vatten zijn. Slechts ten halve wordt aangetoond, wat men eigenlijk bedoelt. Kwam men ruiterlijk en volkomen daarvoor uit, dan zouden wij ons welligt eenige aanmerkingen veroorloven, hetzij wat Frankrijk, hetzij wat Europa aangaat. Het komt ons toch voor, dat Frankrijk en de andere natiën van Europa, ja welligt ook Amerika, *iets* in deze wereld te beduiden hebben.

» Wij zijn alzoo genoodzaakt, om naar den zin van het betoog in den *Times* te zoeken en kunnen onmogelijk gelooven, dat die slechts te vinden is in de zinsnede: » Het is niet te verwonderen, dat de raadgevingen van Engeland te Konstantinopel ingang vinden, vermits het de eerste der Muzelmansche natiën is." De uitdrukking is vreemd. Hoe verstaat men dezelve? Wat ons aangaat, wij kennen den nieuwen titel niet, waarop Engeland zich beroept, ten einde de aandacht der overige natiën te trekken en zich den algemeenen eerbied waardig te maken, als de staat, welke aanspraak maakt van te staan aan het hoofd der Europesche beschaving."

FRANKRIJK.

Het weder bijeenroepen van het Parijsche congres houdt de politieke wereld bezig. Reeds bij herhaling was dat congres in de dagbladen aangekondigd, doch bij de bekendheid van Engelands afkeer daarvan, was het steeds nog niet als zeker aan te nemen. Daar nu de *Times* beweert, dat Engeland zich niet langer tegen de heropening van het congres verzetten wil, zal, zoo zich dit berigt bevestigt, wel binnen kort het tijdstip daarvoor aanbreken

Niettegenstaande officiële bladen bij herhaling de verzekering geven dat het Engelsch-Fransch verbond volstrekt niet is geschokt en dat tusschen de beide kabinetten de beste verstandhouding heerscht, verneemt men van goederhand dat het verschil van meening tusschen de beide regeringen over onderscheidene punten blijft aanhouden, en dat de alliantie op dezen oogenblik alles behalve zoo hecht en vast is, als gedurende den oorlog in de Krim bij het teekenen van den vrede.

Er zijn Maandag te Marseille 80,000 hectoliters granen aangevoerd.

— De hoogleeraren van de universiteit, leden van het instituut, zijn, naar men zegt, officieus uitgenoodigd, om voortaan in geen dagbladen of revues meer te schrijven.

BELGIE.

Vrijdag zijn in de kamer van afgevaardigden de in de tegenwoordige omstandigheden zoo belangrijke beraadslagingen over het adres van antwoord op de troonrede begonnen.

De minister van binnenl. zaken is het eerst opgestaan om in naam van het geheele ministerie en na rijp overleg met al zijne ambtgenooten te verklaren, dat hij zijne goedkeuring hechtte aan het door de commissie ontworpen adres, en meer bijzonder aan de zinsnede betreffende het hooger onderwijs, omdat zij, al was zij niet volkomen een weêrklank op de door de regering kenbaar gemaakte bedoelingen, er dan toch niet mede in strijd was. De door hem in den senaat gegeven ophelderingen van het kabinet ten opzigte van de hoogleeraren der universiteiten, heeft hij daarna herhaald en aangevuld, en om die voornemens door voorbeelden nader aan het licht te brengen, heeft de heer *de Decker* de maatregelen medegedeeld, die ten aanzien van de twee Gentsche hoogleeraren zijn genomen. Wat den heer *Laurent* betreft (een der hoogleeraren tegen wien de bekende bisschoppelijke mandementen het meest gerigt waren), zeide de minister, dat hij minister werkelijk (gelijk hem dezer dagen in de liberale dagbladen is verweten) in Augustus l.l., bij vertrouwelijken brief aan den rector der Gentsche hoogeschool, dien hoogleeraar heeft berispt over de anti Katholijke begrippen, ontwikkeld in de door hem uitgegeven werken. Hij las de brieven voor, die te dier zake waren gewisseld tusschen den rector en den heer *Laurent*, die, wel verre van zich aan de berisping te onderwerpen, levendig en welsprekend heeft geprotesteerd tegen de beperking van de constitutionele vrijheid der hoogleeraren, om buiten hunne cursussen hunne denkbeelden over godsdienstaangelegenheden, zoo goed als over elk ander punt, openbaar te maken. Daarbij bleef de zaak.

Wat den hoogleeraar *Brasseur* aangaat, wiens cursus over het natuurregt mede het voorwerp der hevigste aanvallen is geweest, verklaarde de minister, dat hij reeds besloten had dien hoogleeraar te verplaatsen, toen de mandementen verschenen, waarna hij gemeend had de zaak te moeten laten zoo als zij was, om niet den schijn te hebben, te wijken voor een stelsel van intimidatie. Ten slotte voegde de minister er bij dat, indien de heeren *Laurent* en *Brasseur* hunne geschriften hadden uitgegeven na het uitvaardigen zijner circulaire van October j.l., hij niet geaarzeld zou hebben een' maatregel van gestrengheid op hen toe te passen.

Na den minister hebben de liberale leden, de heeren *Lelièvre*, *Delfosse*, *Rogier* en *Frère-Orban*, achtereenvolgens het woord gevoerd, om te verklaren dat zij den paragraaf betreffende het hooger onderwijs niet kunnen goedkeuren, en dat zij vooral dit niet kunnen doen na de ophelderingen, die zoo even door den minister gegeven zijn betreffende de genomen of te nemen maatregelen tegen de hoogleeraren *Laurent* en *Brasseur*. Het was bovenal de heer *Rogier*, die in eene merkwaardige rede heeft aangetoond, dat de onderwerpelijke zinsnede van het adres vervat was in een zin geheel verschillende van en veel meer clericaal dan die der troonrede; dat de regering, zoo zij zich met deze zinsnede vereenigt, zich zelve zou verloochenen door de vrijheid van onderwijs te veroordeelen, en dat de mandementen der bisschoppen, aan de godsdienst groot nadeel hebben toegebragt, en het aanzien waarin zij stonden aanmerkelijk hebben verminderd.

De heer *Frère-Orban* heeft tot driemalen den minister *de Decker* moeten afvragen, of deze zou veroorloven, dat in de staats-instellingen werd verkondigd, dat vrijheid van geweten eene noodlottige dwaling was, alvorens de genoemde bewindsman met eene zwakke stem het woord »*neen*" heeft kunnen uitbrengen.

Bij de voortzetting der beraadslagingen op Zaturdag hebben verscheidene redenaars op nieuw het woord gevoerd, en de vrijheid der hoogleeraren, in de meest constitutionnele opvatting van het woord, om onderwijs te geven volgens de eischen der wetenschap, vond zoowel warme verdedigers van de zijde der liberale partij, als bestrijders van de clericalen.

Het meest merkwaardige in deze zitting was zonder twijfel de redevoering van den minister van binnenl. zaken, die o. a. verklaard heeft, dat de bisschoppen van Gent en Brugge, hoewel dan ook op eenigzins verholen wijze, de afzetting geëischt hebben van de betrokken hoogleeraren, maar dat hij, minister, hen niettemin gehandhaafd had. Er bestaat dus bij hem wel degelijk onderscheid tusschen den hoogleeraar, die onderwijs geeft en den hoogleeraar, die werken in het openbaar uitgeeft. Maar dit neemt niet weg, dat vrijheid des hoogleeraars ook in dit opzigt geenszins van alle banden vrij is. De constitutionnele vrijheid moet hier hand aan hand gaan met den eerbied voor alle eerediensten die in België uitgeoefend worden, en de regering heeft de bevoegdheid om te oordeelen, of aan dien eerbied ook te kort gedaan wordt. De staatkundige vrijheid van België berust, volgens 's ministers verklaring, op twee gewigtige grondbeginselen: een diep godsdienstig gevoel en een vurigen ijver voor de vrijheid. Het godsdienstig gevoel, hoe diep het ook ingeworteld zij, is een vijand van alle overdrijving en van alle onverdraagzaamheid; terwijl de vrijheid, zoo als die begrepen moet worden, van haren kant een vijand is van buitensporigheden. Daarom kan hij zich nooit vereenigen met zekere organen der clericale pers, die te ver gaan en de constitutionele vrijheid miskennen, noch met de organen eener andere uiterste partij, die den hoogleeraar alle mogelijke vrijheid willen laten, en dus ook om den eerbied, aan de verschillende eerediensten verschuldigd, uit het oog te verliezen.

Nadat nog verscheidene redenaars na den minister het woord hadden gevoerd, is besloten om de beraadslagingen voort te zetten op Maandag den 24sten dezer.

De liberalen betreuren het, dat de minister *de Decker* zich vrees heeft laten aanjagen, door de wijze, waarop de bisschoppelijke bladen zich den laatsten tijd over hem hebben uitgelaten. Volgens hen, is hij nu geheel verloren, vermits hij in den senaat met de liberale partij heeft geheuld op eene wijze die de clericale partij hem nooit zal vergeven.

Overigens bestaat er in België eene spanning, die men vreest dat op iets buitengewoons zal uitloopen. Koning *Leopold* wordt oud, en zijn zoon, de hertog *van Braband*, schijnt de liefde zijner onderdanen geenszins te bezitten. Ware dit anders geweest, men zou reeds voor eenigen tijd een abdicatie hebben gezien. De kwestie van het onderwijs komt daarbij; en deze vooral houdt de gemoederen zoozeer in beweging, dat men te eeniger tijd eenige botsing vreest.

NEDERLAND.

's GRAVENHAGE, 24 November.

Bij kon. besluit van den 20sten dezer, is benoemd tot ridder der orde van den Ned. Leeuw, mr. *H. J. Möckel*, raadsheer in het prov. geregtshof in Limburg.

— Z. M. heeft bij onderscheiden dezer dagen genomen besluiten o. a. benoemd: tot HD. adjudant, den 1sten luitenant *J. M.* baron *van Tuijll van Serooskerken*, van het 3de regement dragonders; tot generaal-majoor en kommandant der 2de brigade kavallerie, den kolonel *F. C. H.* baron *van Utenhove*, van het wapen, dezer dagen uit Oost-Indië aangekomen; bij het 5de regement infanterie, tot 2den luitenant, den sergeant *W. H. van de Poll*, van het 7de regement, en bij het 7de regement infanterie, de sergeanten *C. H. van Dedem van Driesburg*, van het instructie-bataljon, en *P. F. T. La Fors*, van het 4de regement.

— H. M. de Koningin, vergezeld van H. D. jongsten Zoon, Z. K. H. prins *Alexander* der Nederlanden, is Zaturdag middag in goeden welstand van hare buitenlandsche reis, in de residentie teruggekeerd. Z. K. H. de prins *van Oranje* verwelkomde H. M. in de vestibule van het paleis.

— Naar men verneemt, zal aan het postwezen met het nieuwe jaar eene meerdere uitbreiding worden gegeven, en ook eene groote bevordering in dat vak plaats hebben.

— Naar men verneemt, heeft de minister van koloniën, op aanzoek van den Leidschen hoogleeraar *de Vriese*, den heer *A. J. F. Tydeman* belast met het overbrengen van den *getah-perca-plant* naar Suriname, en worden tegen het voorjaar een zeker aantal dergelijke planten aangekweekt om mede derwaarts te kunnen worden verzonden.

— De minister van financiën heeft, bij resolutie van den 13den dezer, aan de provinciale directeurs der accijnsen te kennen gegeven, dat bij inslag van coaks uit gasfabrijken, ten behoeve van fabrijken enz. hebbende genot van vrijdom van accijns voor die brandstoffen, het 1/20 gedeelte van den accijns niet behoeft te worden opgelegd, en dat 1/20 alzoo ook kan worden gekort bij aflevering ten behoeve van fabrijken enz. die slechts het genot van vrijdom van accijns van 9/10 of 4/5 gedeelte hebben.

— De ministers van koloniën en van oorlog, als daartoe door den Koning gemagtigd, hebben ter kennis gebragt van allen, die daarbij belang mogten hebben, dat er in het jaar 1857 voor jongelingen (waarvan het getal later zal worden bepaald) de gelegenheid zal bestaan om voor de dienst in Oost- en Westindië, geheel voor rekening der koloniale geldmiddelen, als kadet bij de koninklijke akademie voor de zee- en landmagt te worden geplaatst, en zulks wat Oostindië betreft, voor alle wapens, en wat Westindië aangaat, voor de wapens der infanterie en artillerie.

Deze bekendmaking geschiedt voorloopig, opdat de ouders of voogden hunne zonen of pupillen bij tijds zouden knnnen doen voorbereiden tot het vergelijkend examen, hetwelk omstreeks het midden der maand Junij van het volgend jaar, tusschen de adspiranten die naar gezegde plaatsing zullen dingen, zal worden gehouden, en waaromtrent te zijner tijd eene bepaalde oproeping zal geschieden.

Ten opzigte zoo van den vereischten ouderdom der adspiranten als van de vakken waarover het examen ter admissie als kadet loopt, worden de belanghebbenden verwezen naar het reglement voor de koninklijke akademie voor de zee- en landmagt van den jare 1852, welk reglement in den boekhandel verkrijgbaar is.

— Men verneemt dat het hoofdbestuur tot oprigting van een metalen standbeeld ter eere van *Lourens Janszoon Coster* het groot pleister-model van dit beeld ten geschenke heeft gegeven aan de fabrikanten, de heeren *L. J. Enthoven en Co.* alhier, onder bijvoeging van een zeer vleijenden brief, waarbij het bestuur de verklaring aflegt, dat het zich verheugt aldus een blijk te kunnen geven van zijne erkentelijkheid voor de wijze, waarop gezegde fabrikanten hebben medegewerkt, om een voor den uitvinder der boekdrukkunst waardig standbeeld te doen oprigten.

— Het verdient vermelding, dat de heer *Moorrees* te Hohenheim bij Apeldoorn eene gelukkig uitgevallen proeve genomen heeft met de cultuur van tabak op den voor weinige jaren ontgonnen heidegrond. De kwaliteit van dien tabak wordt gelijk gesteld met dien van kleigrond.

— Uit Wenkel (Noord-Holland) wordt gemeld, dat de gewoonte om bij de dusgenaamde slagt sterken drank te schenken, weder een zeer treurig gevolg heeft gehad. Een oppassend jongeling, uitgenoodigd om mede te drinken, is spoedig beschonken geraakt. Gedrongen om vol te houden, is de jongeling bewusteloos geworden, en onder vrolijk gejuich naar zijns meesters huis gedragen, alwaar echter de dragers met schrik ontwaarden, dat zij een lijk hadden overgebragt. Dadelijk aangewende geneeskundige hulp heeft niet mogen baten.

— De Luxemburgsche kamer van afgevaardigden hervatte den 19den dezer hare zittingen, welke zij, gelijk men weet, den 28sten October staakte, na verklaard te hebben dat het ministerie haar vertrouwen niet meer bezat. Het ministerie verklaarde toen zijnerzijds, dat het in dit wantrouwen der volksvertegenwoordiging geen rede zag om af te treden, en werkelijk namen dezelfde ministers den 19den dezer weder zitting in de kamer. Hunne tegenwoordigheid lokte van de zijde der meest opposite leden terstond weder een voorstel uit, om de zittingen tot den 21sten te verdagen. De aanneming van dit voorstel sloot de verklaring in, dat de volksvertegenwoordiging alle betrekkingen met het tegenwoordige bewind ten eenen male wilde afbreken. De meerderheid vond dat men daardoor, bij den tegenwoordigen stand der zaak, wel een weinig te ver ging en het voorstel werd dan ook verworpen, doch verworpen met slechts 25 tegen 24 stemmen.

Nadat deze uitslag bekend was geworden, verlieten de leden tot de oppositie behoorende, onmiddellijk de vergaderzaal, ten gevolge waarvan in de kamer geen genoegzaam aantal leden meer overbleef om te kunnen beraadslagen Ditzelfde verschijnsel openbaarde zich ook 's namiddags van dien dag, toen de kamer andermaal eene zitting zou houden. Toen verklaarde de heer *Simons*, de regerings-president, gemagtigd te zijn de zitting te sluiten.

Ondertusschen heeft men opgemerkt, dat eenige leden der oppositie zich bij de ministeriële partij hebben gevoegd, daar men zich zal herinneren, dat het adres van antwoord op de troonrede, dat in vijandigen geest opgesteld was, 31 stemmen voor zich had.

Overigens heeft de regering voor eenige dagen eene soort van manifest openbaar gemaakt, waarin de meerderheid der kamer beschuldigd wordt, van zich door allerlei geruchten te hebben laten medeslepen, en dien ten gevolge hartstogtelijk te hebben gehandeld, ten gevolge waarvan de kroon wordt blootgesteld. De prins-stadhouder doet reisjes door het groot-hertogdom en moet op banketten, ter zijner eer gegeven, in gelijken geest spreken.

Uit Echternach wordt dienaangaande aan de *Courrier du Luxembourg* het volgende geschreven:

Voor eenige dagen werd Echternach vereerd met een bezoek van prins *Hendrik*, stedehouder van den Koning-Groothertog. De prins onderhield zich, nadat de gebruikelijke receptie der burgerlijke autoriteiten had plaats gehad, geruimen tijd met de officieren van het contingent, en vroeg hun of hij rekenen kon op de officieren, de onderofficieren en de soldaten, voor het geval, dat de rust verstoord mogt worden. Het antwoord hierop was natuurlijk allezins voldoende. Na de receptie ten raadhuize, begaf de prins zich naar de kazernen van het contingent en bezocht vervolgens de fabrijk van landbouwkundige instrumenten van *Weillerbach*.

Bij zijne terugkomst nam het feestmaal in de zaal van het militair casino een aanvang. Na de gebruikelijke toasten, bragt de prins een' laatsten dronk toe aan de stad, welke dronk van staatkundige beteekenis was. Z. K. H. sprak namelijk van de gewigtige kwestie, die aan de orde van den dag was, van de kamer, die zich op een dwaalspoor had laten brengen en waaraan hij den uitdrukkelijken raad gaf om de misslagen, die zij begaan had, te herstellen. Slechts twee leden der kamer waren hierbij tegenwoordig, en deze zouden waarschijnlijk het stilzwijgen bewaard hebben, indien een hunner, de heer *Witry*, in zijne hoedanigheid als vice-president der kamer, niet gemeend had op 's prinsen woorden betreffende de kamer, welke hij in zekeren zin bij deze gelegenheid vertegenwoordigde, te moeten antwoorden. De heer *Witry* stond derhalve op en zeide het volgende:

»Als lid van den gemeenteraad dank ik U. K. H. voor de wenschen, die zij gedaan heeft voor den bloei dezer stad; als vice-president der kamer zou ik haar wel eenige opmerkingen te maken hebben, ten opzigte van den verstrekten raad; maar de hooge rang van U. K. H. verbiedt mij elke opmerking. Ik drink op de gezondheid van Z. K. H., leve de prins."

Voor dat prins *Hendrik* vertrok, bragt hij nog een' toast op de verzoening, welke toast zeer toegejuicht werd.

Nog wordt uit de stad Luxemburg zelve geschreven:

»Men is hier na de sluiting der kamer in groote spanning ten aanzien van hetgeen het gouvernement thans doen zal.

Er zijn geene andere middelen overig, dan eene ontbinding der kamer of een *coup-d'état*. Aan dit laatste gelooft niemand. Men houdt het voor onmogelijk, dat onze met plegtigen eede bezworen grondwet, op onwettige wijze ter zijde gesteld kan worden.

Er blijft dus niets overig dan eene ontbinding; maar dan is het zeker, dat de liberale partij versterkt terug komt.

Wordt tot de ontbinding besloten, dan zal dit spoedig moeten geschieden, omdat dit jaar ten einde loopt en de budgetten nog bediscussiëerd moeten worden, zonder welke wettig geene belastingen kunnen geheven worden; want art. 104 onzer constitutie luidt: »de belastingen ten behoeve van den staat worden jaarlijks in overweging genomen. De wetten waarbij zij zijn toegestaan, hebben slechts voor één jaar kracht, als zij niet hernieuwd zijn."

LEEUWARDEN, 24 November.

Bij kon. besluiten van den 21sten zijn benoemd tot ontvanger der directe belastingen, in- en uitgaande regten en accijnsen te Dokkum, de heer *S. Sinnema*, thans controleur derzelfde middelen aldaar, en te Dronrijp, de heer *J. H. Simon*, surnumerair te Leeuwarden.

ASSEN, 22 November.

Het middel door den veearts *Reimers* te Dalen ter genezing van longzieke koeijen uitgevonden, en waarvan in het eerst zoo veel werd verwacht, blijkt reeds niet *probatum* te zijn. Uit Diever schrijft men althans, dat het daar met slecht gevolg is aangewend. Eene koe, aan de longziekte lijdende, is, nadat aan het dier drie dagen de bewuste poeders waren toegediend, onder groote benaauwdheden gestorven, terwijl eene andere, dezelfde middelen gebruikende, eerst hand over hand erger werd, zoodat men het ingeven heeft gestaakt, waarna het dier in beterschap is toegenomen, en thans volkomen hersteld is.

De veearts *Hubenet*, welke van gouvernementswege in het bezit van dat middel was, om daarmede gratis proeven te nemen, kan het alzoo niet meer slijten.

De inënting te Diever, door den veearts *Hubenet* bij omstreeks 300 runderen gedaan, voldoet daarentegen boven verwachting. Van dien tijd af is de longziekte daar als het ware gestuit. Slechts eene enkele koe is nog ziek geworden, en wel bepaaldelijk op die stallen, waar de ziekte tijdens de inënting reeds heerschende was. In het geheel zijn maar twee koeijen aan de gevolgen der inënting gestorven, terwijl slechts enkelen een gedeelte van den staart verliezen.

— Men herinnert zich dat toen de minister van binnenl. zaken voor eenigen tijd besloten had tot opheffing van het telegraafkantoor te Meppel, eene commissie uit de ingezetenen zich bij z. exc. vervoegd heeft om zoo mogelijk op dat besluit terug te komen. Deze poging heeft aanvankelijk een gunstig resultaat gehad. Immers heeft de minister dezer dagen beslist, dat het telegraafkantoor aldaar zal blijven bestaan, mits de gemeente de opbrengst van het kantoor tot *f* 1500 per jaar waarborgt, hetwelk zeer gemakkelijk zal kunnen geschieden, daar de opbrengst van den 1sten Mei tot en met ult. Oct. heeft bedragen aan uitgaande berigten *f* 511,33 en aan ontvangene *f* 406,57½, te zamen *f* 917,90½, en alzoo voor het geheele jaar de opbrengst de uitgaven vermoedelijk genoeg zal kunnen dekken. De vroegere commissie heeft, na ontvangst van deze beslissing, dadelijk een adres in circulatie gebragt om den raad dier gemeente tot de waarborging aan te moedigen en dezen te verzoeken daartoe te besluiten.

GRONINGEN, 25 November.

Bij kon. besluit van den 20sten dezer is benoemd tot dijkregter van Humsterland, de heer P. T. GAAIKEMA.

Bij besluit van den 21sten zijn de heeren H. H. DE HAAN en W. L. DIJKHUIS, wier tijd van aftreding als leden van de directie der maatschappij van landeigenaars en vastbeklemde meijers in de provincie Groningen op den 31sten December 1856 is bepaald, voor die betrekking op nieuw benoemd; en is, ter vervanging van wijlen den heer D. A. BOSSCHER, tot lid dier directie benoemd de heer R. H. DALLINGA, burgemeester der gemeente Nieuwolde.

Bij besluit van den 21sten, zijn voorts benoemd tot ontvangers der directe belastingen en accijnsen: te Sappemeer, de heer W. MOLENAAR, thans ontvanger te Ezinge; en te Ezinge, de heer H. J. W. OOSTING, surnumerair te Assen.

— Bij den heer commissaris des Konings is ontvangen de som van *f* 15,30, zijnde de opbrengst eener collecte in de gemeente Scheemda gehouden, ten behoeve van de ongelukkige bewoners van het eiland *Groot-Sangir*, in Neêrlandsch-Indië.

— De heer D. VAN HOUTEN, bij de laatste verkiezing tot lid der provinciale staten verkozen, heeft die benoeming aangenomen.

— Gisteren en heden woedde alhier een hevige storm uit het N.O. en N.W., vergezeld van sneeuw- en hagelbuijen, waardoor het water langs het Reitdiep heden met geweld naar binnen stroomde en bij de bewoners der lagere gedeelten dezer stad, tot in de huizen doordrong. De peilschaal aan de groote Spilsluizen teekende heden morgen omstreeks 10 uur met open deuren ruim 18 palm.

— In den nacht van j.l. Donderdag op Vrijdag heeft men den turfschipper J. M. KONING, liggende met zijn schip bij het benedenste verlaat te *Veendam*, een' boom, een' haak en een zeil ontvreemd. Onze berigtgever voegt er bij, dat bij genoemd verlaat meer dergelijke diefstallen plaats hebben.

AANBESTEDING.

GRONINGEN, 24 November. Heden morgen had alhier de aanbesteding plaats van het vernieuwen van de brug genoemd de Godlinzertil, in den weg van Appingedam naar Loppersum. Hierop waren 5 biljetten ingekomen, als: van J. H. LIMBORGH, te Groningen, voor *f* 3519; J. P. TAKENS, te Uskwerd, *f* 3514; D. H. OMTA, te Bierum, *f* 3497; J. B. LANSKROON, te Uithuizermeeden, *f* 3187; en C. KUIECK, te Opwierda, voor *f* 3187.

KERKNIEUWS.

Tot predikant bij de Herv. gemeente te Scheveningen, zijnde eene kon. collatie, is beroepen ds. H GUNN DUNN te Fijnaard en Heiningen; — te Nijkerk, ds. J. B. NIJHOFF te IJsselmuiden; — te Wervershoof, de kandidaat E. DE BRUIJN; — te 's Heer-Abts- en Sinoutskerke, ds. W. KLUEVER te Kothen; — te Poortvliet ten derdenmale, ds. C. D. L. BÄHLER te Wemeldinge; — te Spijk, de kandidaat G. VAN DUIJL.

INGEZONDEN STUKKEN.

Aan de Red. der Groninger Courant.

M.M. H.H.!

Plaatsing voor dit opstel wordt er van de Red. verzocht, door

Q. N. —.

Boeren.

»*Deze* Courant (zoo sprak één mijner kennissen, de Courant die hij ter hand had, in de hoogte houdende), *deze* Courant wil ik *bewaren*, want men kan er uit zien, hoe ver het thans gekomen is, nu het den boeren zóó wèl gaat. Zij willen wèl *boer* zijn, en schatten met hun boerenbedrijf winnen, maar zij willen ter wereld niet, dat ze naar hun *bedrijf*, *boer* genoemd worden."

Toen ik hem naar de verklaring van zijn zeggen vroeg, las hij mij uit het bijblad der Gron. Courant van den 14den November j.l. datgene voor, wat er den vorigen dag, in de vergadering der prov. staten van Groningen, beraadslagende naar aanleiding van een adres, van eenige boeren, ingelanden van *Klein Garnwert* en *Schillegeham*, gelegen in het westelijk deel van *Hunsingo*, gesproken was.

Volgens den heer BRONGERS en andere leden der staten, waren de grieven in dat adres vermeld, »tegen een *reglement*, tegen eene *vereeniging* gerigt, die reeds *vastgesteld* waren, en wilde men nu aan die beweerde grieven gehoor geven, men zou dan handelen over eene *res judicata*."

En werkelijk, o. i., had het amendement van den heer WIERDA, bereids voorgedragen en aangedrongen, daartoe de strekking.

Toen nu ook de voorzitter, onder anderen, deed opmerken, dat ook het amendement ten doel had, »om de zaak, in dat adres *bedoeld*, welke zaak evenwel *niet* aan de prov. staten bekend was, doch wèl aan den Koning kenbaar gemaakt en nog *bij* den Koning aanhangig was, op nieuw te doen behandelen, — werd er verder gezegd: »Wil men het adres beschouwen, zooals het ligt, men kan dan niet anders, dan het voor *notificatie* aannemen. Maar men wil *terugkomen* op de vastgestelde *reglementen*, en deze op nieuw bij de vergadering hebben gebragt, terwijl men nu, dit adres van eenige *boeren* waarneemt, om als 't ware bij *amendement* te erlangen, wat overeenkomstig het reglement van orde, als afzonderlijk voorstel, door ieder lid kan worden gedaan."

De heer WIERDA, die zijn amendement ook op grond *daarvan* had aangedrongen, dat n.l. die adressanten wel aanzienlijk veel geld zouden moeten betalen tot den aanleg der uit te voeren werken, evenzeer als zij vervolgens in het jaarlijksch onderhoud voor ongeveer *f* 700 zouden moeten bijdragen, — vroeg nog, wat of toch die landen daarvoor in de plaats ontvingen? »Is het eene betere afwatering? Neen! Maar ontvangen ze dan *niets* terug? Dat is juist den spijker op den kop geslagen." En is dat zóó, dan zijn o. i. die adressanten te beklagen, terwijl volgens den heer WIERDA, die adressanten daar te boven »de waarde van eene beste *boerenplaats*, hunne zelfstandigheid en een jaarlijksch onderhoud van *f* 700 present moeten geven aan *Hunsingo*." De heer WIERDA werd daarbij gevoelig over de *kwalificatie* van *boeren*, en maakte de opmerking, »dat, als men de *landbouwers* met *dien* naam kwalificeert, men alsdan den schijn aanneemt, als wilde men te kennen geven, dat op een adres van zóódanige personen geen regard behoeft geslagen te worden. Dat kon niet goedgekeurd worden."

Alzoo willen wij het gevraagd hebben: Of het niet met juistheid, taalkundig juist gezegd is, wanneer iemand wiens bedrijf de *landbouw* en de *veefokkerij* is, *boer* wordt genoemd?

Vóórop zij gezegd, dat al die adressanten hun bestaan vinden in landbouw en veefokkerij, want de heer WIERDA, ofschoon menig bunder lands in dat waterschap hebbende, was geen onderteekenaar van dat adres.

En nu beweren wij, dat alléén dan, wanneer iemand *uitsluitend* zijn bestaan vindt in den *landbouw*, zoodanig iemand taalkundig juist *landbouwer* kan genoemd worden, en de heer WIERDA zelf sprak van de waarde van eene beste *boerenplaats*, evenzeer als in al onze gewestelijke couranten, bij verkoop van landerijen met behuizing, steeds aangekondigd

en gesproken wordt van *boerenplaats*, in tegenstelling van *heeren behuizing* of *burgerhuis*. — Bij *uitzondering* noemt men evenwel hem, aan wien door maatschappelijke betrekking, de naam van *heer* toekomt, en die dan tevens *boerderij* heeft, *heer-boer*. Wij voor ons achten dan ook de benaming van *boer*, in den zin als wij dit te kennen gaven, taalkundig juist. En toch aan de boeren van *dezen* tijd schijnt die benaming niet te bevallen, en ook wij erkennen het, dat het thans de tijd niet meer is, waarin het zóó bekend liedje: »Al heeft de boer," enz. vervaardigd werd. Doch hieruit volgt onzes bedunkens niet, dat men die benaming van BOER, als *kwetsend* mag uitkrijten.

Te regt kwam dan ook de voorzitter der vergadering tegen die bewering op; het was geene kwetsing, wanneer men aan dien zóó nuttigen stand in de maatschappij, de benaming van *boeren* geeft. Het was aan den voorzitter nimmer opgevallen, dat die benaming eene *beschimping* zou zijn. »Wanneer het werkelijk — zóó sprak hij — zóó ver gekomen was, dat men dit te hard vindt, dan mogt er gevreesd worden, dat men een' tijd te gemoet gaat, waarin de beschaving overdreven wordt."

Als eene inrigting voor het algemeen, behoort de beoordeeling der handelingen van het Verkoophuis tot het publiek domein; het heeft ook menige scherpe kritiek doorgestaan, en daar het geen bevriend orgaan heeft om het te verdedigen, moest het de taak zoo goed en kwaad het kon zelf overnemen, zich troosten met de overtuiging wel gehandeld te hebben, en voldoening vinden in de bewijzen van sympathie en welwillendheid, die het van zijne vele begunstigers ontvangt.

Niemand kan ontkennen dat het veel nuttigs ingevoerd heeft, zoowel voorwerpen van kunst en smaak, als voortbrengselen die tot de hygiëne behooren. Van eerstgenoemde hebben velen gestrekt om de inlandsche nijverheid te verrijken en aan menig vlijtig handwerksman den kost te geven. De tot de gezondheidsleer behoorende mogen verschillend beoordeeld worden, zeker is het dat zij veel goeds gesticht hebben; niet alleen de openbare attesten, maar nog meer de bijna algemeen gunstige beoordeelingen in alle klassen der maatschappij getuigen het. Hoe veel menschen zijn b. v. niet genezen door de rheumatische kettingen en door de Revalenta, dit manna onzer eeuw, waarvoor duizende herstelden hunnen dank ten hemel zenden. Hoezeer ook sommige geleerden de werking nog niet begrijpen, daadzaken laten zich niet loochenen en het empirisme behaalt in sulke gevallen altijd de zege over de theorie: getuige de veranderde zienswijze van de vele geneesheeren ten gunste der Revalenta, waarvan wij dezer dagen in de nieuwsbladen lazen.

(*Amst. Ct.*)

TELEGRAFISCHE BERIGTEN.

MADRID, 24 November.

Er loopen hier geruchten, dat de Britsche vertegenwoordiger, lord *Howden*, van de regering ophelderingen gevraagd heeft nopens hare politieke gedragslijn.

BERN, 25 November.

De bondsraad heeft aan den Pruissischen afgevaardigde kennis gegeven van zijn besluit, waarbij het verlangen van Pruissen om de gevangenen van Neufchatel onvoorwaardelijk vrij te laten, wordt afgewezen.

'S GRAVENHAGE, 25 November.

De algemeene beraadslagingen over de begrooting zijn heden gesloten. De hoofdstukken I en II zijn met algemeene stemmen aangenomen. Morgen voortzetting der discussiën.

EFFECTEN-BEURS.

AMSTERDAM, 25 November.

NEDERLAND Werk. Schuld	à $2\frac{1}{2}$ pCt.		$62\frac{1}{16}$.
Dito Dito	» 3	»	75.
Dito Dito	» 4	»	$94\frac{1}{16}$.
OOSTENRIJK Metalliek	» 5	»	$73\frac{9}{16}$.
Dito 1851 en 1852	» $2\frac{1}{2}$	»	$38\frac{1}{4}$.
Dito Nieuwe Litt. B	» 5	»	$82\frac{3}{8}$.
Dito Nation. Metall	» 5	»	$74\frac{3}{4}$.
SPANJE Onbep. St.	» $1\frac{1}{4}$	»	$22\frac{11}{16}$.
Dito Binnenl.	» 3	»	$36\frac{1}{2}$.
PORTUGAL	» 3	»	44.
RUSLAND Obl. *Hope* 1798 en 1816	» 5	»	$103\frac{1}{4}$.
Dito Dito 1828 en 1829	» 5	»	$102\frac{1}{8}$.
Dito bij *Hope*	» 4	»	$83\frac{1}{2}$.
Dito bij *Stieglitz*	» 4	»	—
N. Leening van 1855 bij *Stieglitz*, 5de serie	» 5	»	93.
Dito 6de serie	» 5	»	$94\frac{1}{2}$.
Wisselkoers op Londen	sigt.		*f* 11,65.
Dito	6/m.		*f* $11,52\frac{1}{2}$.

LONDEN, 25 *November*. Consols $94\frac{3}{8}$.

PARIJS, 25 *November*. Fransche 3 pCt. 67.95.

ZEETIJDINGEN.

Binnengekomen.

AMSTERDAM 22 Nov., *Meijer* Zeevaart, Berdianski; *Vos* Anna Luitsia, Inverkeiting; *Douwes* Argo, Newc.; *Colle* de Jonge Pieter, Pernau; *Fokkes* Marseille, Schiedam; — 22 *Goedkoop* Noordster, Newc.

TEXEL 22 Nov., *Sandberg Jr.* Bellatrix, Bat.; *Leman* Zeldenrust en *de Winter* Catharina, Newc.

HELVOET 21 Nov., *Schuurmelkstel* Johanna Maria, Libau; — 22 *Visser* Catharina Hermanna, Hammerfest.

BROUWERSHAVEN 22 Nov., *Ruhaak* Brouwershaven, Bat.

VLISSINGEN 19 Nov., *Borgman* Cornelius Dasse Victor, Londen; *Staal* Margaretha, 20 *Koning* de Haven en *Schuring* Hillechiena, Riga.

IBRAILA 17 Oct., *Boer* Haren, Galatz.

GIBRALTAR 14 Nov., *Klok* Riga en *Grafthuis* Newa, Shields.

CADIX 11 Nov., *Feenstra* Sliedrecht, Shields.

LONDEN 19 Nov., *Menzes* Maria, Venetië.

PLYMOUTH 20 Nov., *Eeftingh* Jeantine, Taganrog.

FALMOUTH 21 Nov., *Smit* Annachiena Gezina, v. Patras n. Hamburg; heeft de reis voortgezet.

CARDIFF 19 Nov., *Mulder* Antje, Skibereen.

NORTH SHIELDS 19 Nov., *Olthof* Jantina, Kampen.

HULL 29 Nov., *Lieffijn* Goede Verwachting, Gothenburg.

HAMBURG 22 Nov., *Veling* Harmanna, Londen; *Bakker* Zeebloem, Cephalonie.

Op de ELVE 20 Nov., *Boer* Joan, Tchesmé; *van Calker* Christina Jacoba, Livorno; *Beerhuis* Arendina, Cardiff; — 21 *Roelfsema* Alphardt, Triest; *de Roth* Catharina Maria, Zaandam.

BRUNSHAUSEN gepass. 22 Nov., *Poelman* Everhardus en *Drewes* Hendrika, v. Londen; *Kraan* Hendrika Siberdina, Bremen.

CUXHAVEN 22 Nov., *Hitman* Helena Maria, Bridgewater.

BERGEN 11 Nov., *Bagges* Thetis, Vlaardingen.

LIBAU 6 Nov., *Rasker* Johanna, Abo; — 17 *Lula* Roelfina Hillechiena, Holland.

BOLDERAA 16 Nov., *Scholtens* Baron van Hall, Amst.

Vertrokken.

AMSTERDAM 22 Nov., *v. d. Hoef* Sophia Elisabeth, Suriname; *Rop* Willemina Egberd., Triest; *van Eyk Menkman* Koning Willem II, Cardiff.

TEXEL 21 Nov., *Meijer* Sylphide, Kaap Verd; *Vil* Hendr. Pieter, Smirna; *Kuipers* Neelina Jeltina, Napels; *Oldendorp* Kooger-Polder, La Rochelle; *Niggebrugge* Stad Enschedé, Dundee; *Lakroni* Anna Louisa en *Mellema* Doris, Newc.; *Stomp* Eeltje Heidema, Grimsby; *Schoe* Amicitia, Engeland; *v. d. Burg* Willem III, Schiedam; *Schuring* Antje Schuringa, avontuur.

VLIE 20 Nov., *Boije* Sophia Maria, Newc.; *Roorsema* Catharina Willemina, Stettin; *Hansen* Nicoline, Koppenh.; *Langer* Elisabeth, Bremen; *Hendriksen* Concordia, Oudsoen.

HELVOET 21 Nov., *Schreuder* Meermin, St. Thomas; *Bok* Elisab. Maria, Havana; *Duindam* Egmond aan Zee, Londen.

MAASSLUIS 21 Nov., *v. d. Meer* Cornelia Jacoba, Bilbao.

BROUWERSHAVEN 21 Nov., *Wegman* Electra, Londen.

VENETIE 14 Nov., *Boer* Jan van Harwegen, Marseille.

MARSEILLE 18 Nov., *Lutje* Jacoba Christina, Marans; — 18 *Bragt* Lucretia, Falmouth.

NANTES 19 Nov., *Dijk* Cornelia, Rotterdam.

DEAL 20 Nov., *Bontekoe* Zeemeeuw en 21 *Struik* Fenna Gerarda, Livorno.

YOUGHAL 18 Nov., *Wever* Henriëtte, Lissabon.

BREMERHAVEN 20 Nov., *Huisman* Aurora en *Sievers* Jantina, Groningen.

BERGEN 12 Nov., *Schaap* Margaretha, Middell. zee.

SWINEMUNDE 19 Nov., *v. d. Star* Maria, Londen.

PILLAU 20 Nov., *Valomstra* Alida, Schiedam; *Swart* Sancta Maria, Londen; *Scherpbier* Elsje, Hull.

LIBAU 12 Nov., *Paap* Adriana en *Lubben* Elise, Holland.

BOLDERAA 15 Nov., *Jongebloed* Anna, België; *Kramer* Catharina en *v. d. Werff* Udo Frederik, Elseneur; — 16 *Nieshof* Jantina Jetskelina en *Astuling* Catharina Cornelia, België; *Boon* Verwisseling, Londen.

HOLTENAU 17 Nov., *Schuur* Jacoba Gesina, Gron.; — 18 *Kwint* Jantina, Harlingen; — 20 *Broekema* Aliena, Bremen; *Jonker* Johana Christina, Holland; *Hilbrands* Wendelina, de Weser.

RENDSBURG 18 Nov., *Sprik* Juliana Louisa en 19 *van Driesten* Grunus, de Weser; — 20 *Datema* Margaretha Hendrika, Lubek; *Deen* Gesina Elsina, de Noordzee.

Zeilklaar.

MELBOURNE 1 Aug., *Lindeman* Kenau Hasselaar, Guam.

LIVERPOOL 19 Nov., *Mets* Verwachting, Amst.

TERMUNTERZIJL, 21 Nov. Binnengekomen 20 Nov., *van Dijk* Elisabeth, Leer.

Vertrokken 18 Nov., *Beerthuis* Thedina en 20 *Velvis* Cathar., Leer.

HARLINGEN, 24 Nov. Binnengekomen 18 Nov., *Helmers* Dolphijn en *de Boer* Eendragt, Memel; — 20 *Wijma* Stad en Landen, Riga; *Nieting* Catharina, Noorwegen; *de Boer* Boreas, 21 *Ploeg* het Vertrouwen, *Munneke* Baudina, *de Boer* 2 Gebroeders en *Kuiper* 5 Gezusters, Newc.; *Lovius* Waakzaamheid, Liverpool.

Vertrokken 21 Nov., *Huges* Beerendina en 22 *Graafhuis* Toeval, Engeland.

AMSTERDAM, 22 Nov. Het schip Hoogezand, kapit. *v. d. Leest*, van Newcastle naar Hamburg, is in den nacht van den 11den op den 12den dezer zwaar lek op Terschelling gestrand; de equipage was aan den wal gekomen.

ROTTERDAM, 22 Nov. Het schip Neêrlandsch Welvaren, kapit. *Brakke*, te Pernau gedeeltelijk beladen liggende naar de Maas, is van het ijs doorsneden.

SOUTHAMPTON, 20 Nov. Het schip Arendina, kapit. *v. d. Weijden*, van Lissabon naar Rotterdam, is heden morgen bij de Owers aangezeild en gezonken; drie man der equipage zijn daarbij omgekomen.

CHRISTIANSAND, 16 Nov. Het schip Antje Antje, kapit. ...., van Harlingen naar Noorwegen, is alhier op de kust verongelukt, doch het volk, uitgenomen den stuurman, gered.

NIEUWHARLINGERZIJL, 17 Nov. Het schip Gesina, kapit. *Kruse*, van Amsterdam naar Hamburg, is alhier lek binnengebragt; moest lossen.

STRAALSUND, 19 Nov. Den 17den dezer is op het eiland Rügen gestrand eene Nederlrndsche kof, beladen met lijnzaad, zijnde door het volk verlaten; op den spiegel staat, voor zoo ver men de naam kon onderscheiden: „Geelida?"

LIJST DER NEDERLANDSCHE SCHEPEN welke de Sond gepasseerd zijn.

18 Nov. *Potjer*, Dankbaarheid, v. Koningsb. n. Schiedam, m. gerst.
Staal, Vr. Clara, v. Werder n. de Maas, m. granen.
Hollander, Louise Sophie, v. Koppenh. n. Holbeck, m. ball.
Knol, Catharina, v. Petersb. n. Holland, m. rogge.
Vissinga, Gezina Jantina, v. Petersb. n. Holland, m. rogge.
de Winter, Geertruida Cathar., v. Petersb. n. Holl., m. rogge.
Mooi, Geertje, v. Koningsb. n. Hartlepool, m. tarwe.
Wessels, Johanna Paulina, v. Pernau n. de Maas, m. gerst.
Douwes, Pigeon, v. Koppenh. n. Holbeck, m. ballast.

De wind den 18 Nov. N.W., N., stilte; den 19den W.Z.W.

LAATSTE BERIGTEN.

Binnengekomen.

AMSTERDAM 22 Nov., *Struyk* Louisa Roelofviena, Liverp.; — 23 *Armstrong Oss.* Eersteling, Batavia.

TEXEL 23 Nov., *Mellink* Waal-Stroom, Batavia; *de Jong* Zuiderzee, Havana.

HELVOET 23 Nov., *Fokkes* Marie Jeanette, Alicata; *de Vries* Comp. Goede Trouw, Lissab.; *Pot* Grietje Weemhoff, Cardiff; *Mulder* Zorg en Vlijt, Liverpool.

BROUWERSHAVEN 22 Nov., *Prins* Twee Broeders, v. Riga n. Schiedam.

VLISSINGEN 22 Nov., *Rooderkerk* Westkapelle, Londen.

GENT 24 Nov., *v. d. Veen* Johanna Gezina, Riga.

BORDEAUX 21 Nov., *Sap* Emma Maria, Lond.

LONDEN 21 Nov., *Holman* Dolphyn, Petersb.

FALMOUTH 21 Nov., *Albers* Preciosa, Ibraïla.

CARDIFF 20 Nov., *Spanjaard* Johanna Elisab., Cork.

EXMOUTH 19 Nov., *Gust* Antona Franc., Ibraïla.

SYDNEY, N.Z.W., 22 Aug., wijlen *Hofker* Zaanstroom, Liverp., l. v. Simonsbaai.

NORTH SHIELDS 21 Nov., *Jager* Jeanne Agatha, Amst.

Vertrokken.

AMSTERDAM 22 Nov., *de Meester* Willem Daniël en *Esink* Derkina Titia, Batavia

VLIE 22 Nov., *Koekoek* Christ. Johanna, avont.

PILLAU 21 Nov., *Blok* 4 Gezusters, Amst.; *Struik* Dankbaarheid, Antw.; *Swiers* Jonge Tiemen, Leith; *Karst* Martha Alida, Lynn; *Lever* Onderneming, Engel.; *Frey* Annegiena, Christiania.

WOLGAST, 20 Nov. Het schip Antje, kapit. *Muller*, van Bremen naar Rostock, is alhier lek binnengeloopen en moet lossen om te repareren.

SCHEEPSVRACHTEN.

GRONINGEN, 25 November. Naar 's Hertogenbosch *f* $7\frac{1}{2}$, naar Schiedam *f* 6 p. last gerst.

231ste STAATSLOTERIJ.
Prijzen van *f* 100 en daarboven.

Trekking der Eerste Klasse.

1ste *Lijst*. No. 18109 *f* 5000; no. 12984 *f* 2000; no. 1060 en 7873 beide *f* 1500; no. 1565, 9159 en 10792 ieder *f* 1000; no. 7180 en 16973 beide *f* 400; no. 63 en 7817 beide *f* 200; no. 113, 8950 en 12372 ieder *f* 100.

HANDELSBERIGTEN.

Prijs van het Grof Roggenbrood.

GRONINGEN, 24 *November* 1856.

4 Nederl. ℔ 40 cent.

GRAANMARKTEN.

GRONINGEN, 25 *November*.

TARWE.			GERST.				
Oude	70 ℔ *f*		N.W. 1856	52 ℔ *f* 4,55	Zw. Voer	40 ℔ *f* 3,20
N.Oml. 1856	66 -	8,00	-	54 - - 5,05	- -	42 - - 3,40
- -	68 - -	9,00	-	56 - - 5,55	- -	44 - -
- -	70 - -	10,00	Zomer	54 - - 4,60	BOONEN.	
- Old.	66 - -	7,50	-	56 - - 5,10	Paardeb. *f* 6 *f* 6,25 *f* 6,50,60	
- -	68 - -	8,50	Knobbe	60 - - 5,90	Gr. Erwt. *f*	
- -	70 - -	9,50	-	62 - - 6,30	Graauwe dito *f*	
- -	- -		HAVER.			
ROGGE.			N. Dikke	36 ℔ *f*	ZADEN, ENZ.	
N. Inl.	60 ℔ *f*	5,45	-	38 - -	Old. Koolz. *f* 12 tot *f* 14,75	
- -	62 - -	5,95	-	40 - - 3,25	Oml. dito *f* 12 tot *f* 15,50	
- -	64 - -	6,55	-	42 - - 3,45	Zomerzaad *f* 9 tot *f* 11,50	
- -	66 - -	7,25	-	44 - - 3,65	G. Mosterdz. *f* 7 a *f* 11,50	
Oude	66 - -	7,75	-	46 - - 3,85	Lijnzaad *f*	
BOEKWEIT.			-	48 - - 4,05	Dederzaad *f* 7 tot *f* 9,50	
N.Gr.Zd.	60 ℔ *f*	5,85	-	50 - - 4,25	Gr. Gort *f* 10,25,50	
- -	62 - -	6,35	N.W.Voer	36 - - 2,75	Parel dito *f* 14,25 a *f* 15,50	
- -	64 - -	6,85	-	38 - - 2,95	Raapolie per vat *f* 51	
- Zw. -	60 - -	5,65	-	40 - - 3,15		
- -	62 - -	6,15	N. Zw. -	36 - - 2,60		
- -	64 - -	6,65	-	38 - - 3,00		

Tarwe genoegzaam in een doen. — Rogge niet driftiger, vooral de ligte niet dan iets lager te plaatsen. — Boekweit als voren. — Winter-Gerst in een doen, Zomer goed prijshoudend, Knobbe als voren. — Dikke Haver 05 cent, Witte Voer 10 cent en Zwarte 15 cent lager afgegeven. — Boonen iets trager. — In Zaden gaat weinig om.

AMSTERDAM, 22 *Nov*. Hennep: Van de l.l. Maandag in veiling opgehoudene Venetiaansche Hennep hebben nog eenige kavelingen uit de hand nemers gevonden. Bij partij werd gedaan in Petersb. Uitschot tot *f* 56; voor het overige werden deze week slechts gerijven tot vorige prijzen verkocht.

AMSTERDAM, 24 *Nov*. Tarwe flaauw met weinig handel: 129 ℔ n. b. Pools. *f* 470; 127 ℔ j. dito *f* 460; 126 ℔ dito *f* 420; 123 ℔ dito *f* 405; 128 ℔ n. Rijn *f* 375; 124 ℔ ger. o. dito *f* 380; 127 ℔ n. Bovenl. *f* 370; 155 ℔ dito *f* 375; 128 ℔ n. Gelders. *f* 390. — Rogge met redelijken handel; gedroogde tot ca. vorige prijzen, ongedr. lager afgegeven: 118, 119, 120 ℔ Arch. *f* 230, *f* 233, *f* 236; 117, 118 ℔ Petersb. *f* 222, *f* 225; 117, 119 ℔ Holst. *f* 210, *f* 216; 142, 146, 148 ℔ n. Inl. *f* 230, *f* 242, *f* 250. — Boekweit onveranderd: 118 ℔ Amersf., Nijkerker en Gooische *f* 244; 118 ℔ Gordijker *f* 244; 117 ℔ dito *f* 241 aan de Zaan. — Gerst flaauw. — Haver slap: 80 ℔ fijne *f* 120.

Koolzaad op het najaar $\frac{1}{2}$ p. vl. hooger, op het voorjaar $\frac{1}{2}$ p. vl. lager: Holst. 63 p. vl.; op 9 vat in Nov. 87 p. vl.; April $86\frac{1}{2}$ p. vl. — Lijnzaad flaauw: 105, 106 ℔ Dantzig *f* 275. — Raapolie dadelijk en op levering flaauwer: op 6/w. *f* 55,50; vlieg. *f* 54; Dec. *f* 53,50 a *f* 54; Mei 1857 *f* 48 a *f* 47,50 a *f* 48. — Lijnolie dadelijk en op levering merkelijk lager afgegeven: op 6/w. *f* 46,75; vlieg. *f* 46 a *f* 45; Dec. *f* 45,50 a *f* 45 a *f* 45,50. — Hennepolie op 6/w. *f* 49,25; vlieg. *f* 48. — Raapkoeken *f* 98 a *f* 102. — Lijnkoeken *f* $9\frac{1}{2}$ a *f* 14.

SCHIEDAM, 22 *November*. Moutwijn *f* 24,75; Jenever *f* 30,25; Amst. Proef *f* 31,50.

ROTTERDAM, 22 *Nov*. Tarwe: 160/2 ℔ witb. Pools. *f* 480.

Van den 24sten. Tarwe: Zeeuwsche met een knappen toevoer, in den beginne ruim, later nauwelijks prijsh. Roode flaauw in een doen. — Rogge: Zeeuws. prijsh.; overige soorten bijna niet omgegaan. — Boekweit door schaarschheid wederom *f* 6 à *f* 8 hooger. — Gerst met kleinen toevoer tot 10 ct. hooger begeerd. — Haver ruimer ter markt en 20 ct. lager — Paardeboonen 10 ct. lager wel te verkoopen. Bruine dito als voren moeijelijk te plaatsen; witte dito daarentegen 50 ct. hooger gaarne genomen. — Erwten: Groote blaauwe 25 ct. lager; kleine dito zonder prijsverandering. — Koolzaad 1 p. vl. hooger.

LONDEN, 21 *Nov*. De graanmarkt was heden weinig bezocht en de handel had niet veel te beteekenen. Alle soorten Tarwe zijn iets lager. Gerst onbegeerd. Boonen en Erwten onveranderd. Nieuwe Haver 1 sh. lager.

Van den 24sten. Bij zeer ruimen aanvoer van inlandsche, doch schralen aanvoer van buitenlandsche, waren Granen zeer flaauw.

BOTERMARKTEN.

GRONINGEN, 25 *Nov*. De prijs der Boter was heden als volgt: 1ste soort *f* 43; 2de soort *f* 40 a *f* 41.

LEEUWARDEN, 21 *November*. De prijs der Boter was heden *f* 47,50.

AMSTERDAM, 24 *Nov*. De prijs der Boter was heden als volgt: Vriesche *f* 51 a *f* 53; Kuinder *f* 49 a *f* 51; Kamper *f* 52 a *f* 54; Deventer *f* 46 a *f* 49; Zwolsche *f* 48 a *f* 51.

LONDEN, 22 *Nov*. De aanvoer van Boter bedroeg: van Harlingen 1914 v., Havre 262, Ostende 1442, Antwerpen 165, Amst. 170, Rott. 2661, Hamburg 487, Tonningen 636. De noteringen zijn: beste Vriesche 110 a 112 sh., surplus 100 sh., 2de soort 90 a 94 sh., Hollands. 94 a 104 sh., Kamper en Zwolsche 106 a 108 sh., Bosscher 96 a 102 sh.; Groninger 91 a 96 sh., Emden en Leer 102 sh., Holst. en Kiels. 106 a 120 sh., Fransche 90 a 92 sh.

Van den 24sten. Friesche Boter 110 sh., Groninger 92 sh.

VEEMARKTEN.

GRONINGEN, 26 *Nov*. Er was heden door het ongunstige weder weinig aanvoer van rundvee, doch vlugge verkoop, vaalmelkten van *f* 100 tot *f* 140; vetten van 23 tot 26 cts. het halve Ned. ℔; schapen en varkens niet veel ter markt, met weinig handel, jongen van *f* 8 a *f* 20 tot *f* 28.

LEEUWARDEN, 21 *Nov*. Aan de markt bevonden zich heden circa 1000 beesten, waarvan 400 vette-, de overige melk- en kalve-; in alle soorten was de handel vlug; geen vette kalveren; 200 landkalveren, prijshoudend; 290 varkens goed te plaatsen, benevens ongeveer 300 schapen, waarvoor meerdere vraag bestond dan den vorigen marktdag.

LONDEN, 21 *Nov*. Ofschoon de veemarkt niet ruim was voorzien, merkte men geen kooplust op; puike groote ossen gelden 3 sh. 8 p. a 4.4, puike Schotsche 4 sh. 6 p. a 4.10.

EFFECTEN-BEURS.

AMSTERDAM, 24 *November*.

NEDERL., Werk. Schuld $2\frac{1}{2}$ pCt. $62\frac{7}{8}$, 63, $62\frac{15}{16}$; Dito Dito 3 pCt. 75, $75\frac{1}{16}$; Dito Dito 4 pCt. 94, $94\frac{1}{16}$; Handel-Maatschappij $4\frac{1}{2}$ pCt. 135; Aand. Rijn-Spoorw. $4\frac{1}{2}$ pCt. 100; Aand. Ned. Bank 156. — SPANJE, Onb. Stukk. $1\frac{1}{4}$ pCt. $22\frac{11}{16}$, 23; Dito 3 pCt. $40\frac{7}{8}$; Dito Binnenl. a 6/m. 3 pCt. $36\frac{1}{4}$, $36\frac{13}{16}$; Coupons-Bewijzen $5\frac{5}{16}$, $5\frac{3}{8}$. — PORTUGAL, te Londen 3 pCt. 44, $44\frac{1}{16}$, 44. — RUSLAND, Oblig. *Hope en Co.* 1798 en 1816 5 pCt. 103, $103\frac{1}{8}$, $103\frac{3}{8}$; Dito Dito 1828 en 1829 5 pCt. $102\frac{1}{4}$, $102\frac{1}{8}$, $102\frac{3}{8}$; Cert. $4\frac{1}{2}$ pCt. $92\frac{1}{8}$, $92\frac{1}{4}$; Dito bij *Hope* 4 pCt. $83\frac{1}{2}$; Dito bij *Stieglitz en Co.* 4 pCt. $82\frac{13}{16}$, $82\frac{7}{8}$; Dito te Hamburg 5 pCt. $93\frac{1}{4}$. — POLEN, Cert. 4 pCt. $76\frac{1}{8}$; Dito Aand. m. Loting 500 fl. *f* $152\frac{1}{2}$.

OOSTENRIJK, Metall. 5 pCt. $73\frac{9}{16}$, $73\frac{7}{8}$, $73\frac{11}{16}$; Dito Nation. 5 pCt. $74\frac{7}{8}$, $75\frac{1}{16}$, $75\frac{1}{16}$; Dito Nieuwe 1847 $2\frac{1}{2}$ pCt. $38\frac{1}{8}$, $38\frac{9}{16}$, $38\frac{1}{2}$; Dito 1851 en 1852 $2\frac{1}{2}$ pCt. $38\frac{3}{8}$, $38\frac{9}{16}$, $38\frac{1}{4}$; Dito Nieuwe en Dito 1854 5 pCt. $82\frac{5}{8}$, $82\frac{7}{8}$, $82\frac{11}{16}$; Bras. 5 pCt. $97\frac{1}{4}$; Mexik. $20\frac{3}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{7}{16}$; Dito Onb. $20\frac{3}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{7}{32}$; Gren. $20\frac{1}{16}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$; Dito Onb. $20\frac{1}{16}$, $\frac{1}{16}$, $\frac{1}{8}$; Equador $14\frac{5}{8}$; Dito Onb. $18\frac{5}{8}$, $\frac{11}{16}$; Venez. $33\frac{1}{2}$; 5 pCt. Metall. w. Dec. $73\frac{1}{4}$; 5 pCt. Russen bij *Stieglitz* 5de Serie $92\frac{7}{8}$; Dito 6de Serie $94\frac{1}{2}$, $\frac{7}{8}$, $\frac{1}{2}$.

Bij zeer levendige affaire in Integralen waren heden onze binnenl. fondsen nagenoeg onveranderd. — Voor Aand.-Handelm. waren hoogere koersen te bedingen. — Van vreemde effecten waren 5 pCts. O. Russen meer gevraagd; daarentegen waren 5 pCts. bij *Stieglitz* meer aangeboden. — In Spaansche was weinig handel of variatie. — Oostenr., die in den beginne iets flaauwer gestemd waren, blijven ten slotte, ten gevolge van eenige inkoopen, nog zelfs iets hooger dan gisteren. — Mexik., Grenada en Venez. waren tot verminderde prijzen verkrijgbaar.

Spaansche Cred. *f* $57\frac{1}{2}$, *f* $58\frac{1}{2}$, *f* 58; dito bij *Rothsch.* *f* 119; 7 pCts. Illinois Central 67, $\frac{1}{2}$.

Koers van het Geld: Beleen. 5; Prolong. $5\frac{1}{2}$; Disc. 5 pCt.

Laatste prijzen te 5 uur: Integralen $62\frac{15}{16}$; Spaansche $1\frac{1}{4}$ pCt. $22\frac{11}{16}$ a 23; Binnenl. 3 pCt. $36\frac{1}{2}$; Metall. 5 pCt. $73\frac{11}{16}$.

ADVERTENTIEN.

Natuurkundig Genootschap.

OPENLIJKE VERGADERING op HEDEN, WOENSDAG den 26sten Nov., 's avonds te *zes* uur.

REDEVOERING door Ds. A. T. REITSMA.

BIJDRAGE door den Heer C. H. SCHNEITHER.

KAARTJES voor VREEMDELINGEN zijn voor 50 Cents te bekomen bij Dr. G. A. STRATINGH, in de Heerestraat.

A. W. ALINGS, *Secretaris*.

ZEEMANS-COLLEGIE DE GRONINGER EENDRAGT.

Vergadering ten Huize van de Wedw. BONTEKOE, op DONDERDAG den 27sten November 1856, des avonds te 7 uur.

Namens het Bestuur:
A. SWAAGMAN,
Secretaris.

GRONDWET.

In de VERGADERING van den 22sten November is tot KANDIDAAT voor het Lidmaatschap van den GEMEENTERAAD met 18 van de 19 uitgebragte stemmen verkozen de Heer

A. DE MONCHY.

De aanwezige Leden:
ALINGS, v. ANKUM, M. BACKER, v. CALCAR, E. CREMERS, P. L. FOLMER, J. H. GEERTSEMA, J. G. HOLTHUIS, W. JONCKBLOET, v. KERCKHOFF, J. MEIJER, JB. MESDAG, K. MESDAG, P. H. PFEIFFER, P. R. ROELFSEMA, W. J. ROELFSEMA, J. J. SCHEEPERS, B. D. H. TELLEGEN, H. A. WIJNNE.

Vrijheid en Orde.

In de Vergadering der KIESVEREENIGING onder de Zinspreuk *VRIJHEID EN ORDE*, hebben de Leden tot hunnen **KANDIDAAT** voor het **Lidmaatschap** van den **Gemeenteraad** gekozen, den Heer

JOHANNES SWAAGMAN, Junior.

GRONINGEN, 24 November 1856.

Namens het waarn. Bestuur:
O. B. VOS,
fung. Secretaris.

VEREENIGING

tot het kiezen van Kandidaten voor het Lidmaatschap der Kamer van Koophandel en Fabrijken.

Bovenstaande Vereeniging heeft, om de tegen Zaturdag den 29sten November uitgeschrevene **Verkiezing** van één **LID** voor de **Kamer van Koophandel en Fabrijken**, het volgende DUBBELTAL opgemaakt:

De Heeren **A. VAN CALCAR** en
D. VAN HOUTEN,

waarna zij tot haren **KANDIDAAT** gesteld heeft:

den Heer A. VAN CALCAR.

Namens het Bestuur:
HK. MIEDENDORP,
fung. President.
A. DE MONCHY,
Secretaris.

HUWELIJKS-, GEBOORTE- EN STERFBERIGTEN.

*** In ondertrouw:
HERMANNUS CAREL OLTKAMP, van *Groningen*,
met
MARIA ELISABET BARLAGE, van *Amsterdam*.
GRONINGEN, 25 November 1856.
Eenige kennisgeving.

*** Bevallen van een' ZOON H. C. SIERSEMA, Echtgenoot van
J. TH. VAN DER LINDEN v. S.
GRONINGEN, 23 November 1856.
Eenige kennisgeving.

*** Gode zij dank! — Heden werd ons eene DOCHTER geboren.
VIERHUIZEN, 23 November 1856.
L. A. OLTHOFF, *IJzersmid.*
H. H. OLTHOFF—VAN DIJKEN.

*** Bevallen van een' ZOON R. J. VAN ELMPT, Echtgenoot van
J. P. HUISMANS.
GRONINGEN, 24 November 1856.

*** VEENDAM, 21 November 1856. Heden overleed, tot mijne en mijner Kinderen bittere smart, mijn hartelijk geliefde Echtgenoot ISAAC SANNES, in leven *Predikant alhier*, in den ouderdom van bijna 70 jaren.
A. J. G. DE WOLFF,
Wedw. I. SANNES.

*** Op den 18den Sept. 1856 overleed te *Angostura*, aan de *Orinoco*, in *Z.-Amerika*, onze Zoon RENTO LUCRETIUS, bijna 15 jaren oud, zijne eerste Zeereis doende op de *St. Vitus*, Kapit. H. MIDDEL; aan de gevolgen der gele koorts.

S.-KANAAL, 21 November 1856.

J. R. MIDDEL.
M. MIDDEL.

*** Heden overleed, tot onze bittere droefheid, onze waarde Moeder Wedw. OTTO NINTEMAN, in den gezegenden ouderdom van 77 jaren en 4 maanden.

GRONINGEN, 25 November 1856.

NINTEMAN.

Heden te bezien,

ten Huize van **R. J. SCHIERBEEK**, in de Guldenstraat, de zeer **fraaije** en **belangrijke Verzameling**

Boeken, Platen, Kaarten, Varia, Boekenkasten, enz.,

groot **2948 Nommers**, ten deele nagelaten door den Heer

Mr. L. B. LOHMAN;

welke aldaar op DONDERDAG den 27sten November 1856 en vervolgens, der avonds te 5½ uur, publiek zal worden verkocht, volgens CATALOGUS, à 10 Cts. verkrijgbaar.

HEINRICH HEINE'S SÄMMTLICHE WERKE,

in wohlfeiler Taschenausgabe.

Bereits erschienen:

REISEBILDER, 4 Thle, ... *f* 4,80.
VERMISCHTE SCHRIFTEN, 3 Thle, ... - 3,75.
BUCH DER LIEDER. Mit HEINE's Porträt, ... - 1,25.
DER SALON, 4 Thle, ... - 5,00.
NEUE GEDICHTE, ... - 1,25.
DIE ROMANTISCHE SCHULE, ... - 1,25.
ROMANZERO, ... - 1,25.

Zu haben bei **M. H. BINGER & SÖHNEN**, in *Amsterdam*, und durch alle Buchhandlungen zu beziehen.

Nächstens erscheint in gleichem Format:
***HEINRICH HEINE* — Erinnerungen von ALFRED MEISSNER.**

*** Door **S. E. VAN NOOTEN**, te *Schoonhoven*, is op heden uitgegeven en verzonden: de

ALMANAK

VOOR HOLLANDSCHE

BLIJGEESTIGEN,

voor 1857.

Met Platen. Prijs 60 Centen. In Carton, verguld op sneê, *f* 1,20.

Blijkens onderhandsche Acte van den 1sten December 1855, is de tusschen de Heeren J. J. SORMANI, A. R. SORMANI en H. J. SORMANI, onder de FIRMA **J. J. SORMANI EN ZOON**, te *Groningen*, bestaan hebbende **VENNOOTSCHAP** tot het drijven van **Handel in Manufacturen**, met den 1sten Januarij 1856 **ONTBONDEN**, met bepaling, dat de VENNOOTSCHAP door de beide laatstgenoemden, de Heeren A. R. SORMANI en H. J. SORMANI, zal worden VEREFFEND.

*** Ten overstaan van Mrs. **C. DE RANITZ** en **W. LAMAN TRIP**, Notarissen te *Groningen*, zullen, op WOENSDAG den 3den December 1856, des avonds te 7 uur, ten Huize van Mejufvrouw de Wedw. BONTEKOE, in *de Unie*, aan de Groote Markt te *Groningen*, publiek te koop worden aangeboden:

I. Eene ruime **HEEREN BEHUIZING**, gemerkt E 34, staande Oostzijde in de Heerestraat te *Groningen*, met eenen TUIN er achter, uitgang hebbende door eenen MANDEELIGEN GANG in de Gelkingestraat.

II. Een daarachter staand ruim GEBOUW, ongenommerd, zijnde een WASCH- en MANGELHUIS, KOETSHUIS en STALLING, met TURF- en HOOIZOLDERS en eene Streep OPEN GROND, uitkomende in de Gelkingestraat.

III. Eene BEHUIZING, gemerkt E 35, staande naast Perc. 1, met afzonderlijke BOVENWONING.

Alles vrij eigen grond; toebehoorende aan Jhr. Mr. O. J. QUINTUS. Om te aanvaarden op den 1sten Mei 1857.

Te bezien op den dag van Verkoop en des daags bevorens, van 11—2 uur, op BEWIJZEN VAN TOEGANG, ten KANTORE van voornoemde Notarissen te bekomen, terwijl de Conditiën van dezen Verkoop in tijds op de gewone plaatsen ter lezing zullen liggen.

*** Ten overstaan van Mr. **W. LAMAN TRIP**, Notaris te *Groningen*, zullen, op VRIJDAG, den 19den December 1856, des avonds te 7 uur, ten Huize van den Kastelein EEKHOFF, aan de Groote Markt alhier, publiek te koop worden aangeboden, om op den 1sten Mei 1857 te aanvaarden:

I. Eene KOOPMANS BEHUIZING, get. I 5, met OPEN GROND, staande en gelegen op eigen grond, Westzijde in de Oude Kijk-in-'t Jatstraat alhier, met Uitgang naar den Kleinen Krom elleboog, wordende door H. H. BOER in huur bewoond.

II. Eene BEHUIZING, gem. I 97, met PAKHUIS en 2 groote KORENZOLDERS, staande Noordzijde in de Visscherstraat, op den hoek van den Vischhoek, alhier, wordende door T. RIDDERING bewoond.

III. Eene WOONKAMER, staande in den Vischhoek alhier, door W. VENEMA in huur bewoond.

IV. Eene DITO, get. T 72, staande in het Dwarsstraatje, aan de Lage Der-A, alhier, door N. JAGER in huur bewoond.

V. Eene WOONKAMER, met groote KALKSCHUUR en OPEN PLAATS, ongenommerd, staande en gelegen in de Turfstraat alhier.

*** Ten overstaan van Mr. **J. J. CREMERS**, Notaris te *Groningen*, zal, op DONDERDAG den 4den December 1856, des avonds te 7 uur, ten Huize van den Kastelein J. H. EEKHOFF, aan de Groote Markt alhier, in het openbaar worden verkocht:

Eene **BEHUIZING**, staande te *Groningen*, Oostzijde aan 'tSchuitendiep, nabij den Bleekeragang en St. Jansbrug, get. P 109, toebehoorende aan de Erven G. FRANSENS.

Te aanvaarden dadelijk na den Toeslag.

Te bezien daags vóór en den dag van Verkoop, des voormiddags van 10—12 en 's namiddags van 2—4 uur.

*** Ten overstaan van Mr. **J. W. QUINTUS**, Notaris te *Groningen*, zal, op MAANDAG den 8sten December 1856, des avonds te 7 uur, ten Huize van Mejufvrouw de Wedw. BONTEKOE, aan de Groote Markt aldaar, publiek worden verkocht, als perceel

III. Eene nieuwe, weldoortimmerde en tot velerhande Affaires zeer geschikte **BEHUIZING**, get. A 197, staande aan de Westzijde in de Oude Ebbingestraat te *Groningen*, nabij den Boog, zijnde thans eene welbeklante **Broodbakkerij**, wordende door A. A. ALTING en Mejufvrouw in eigendom bewoond; — om te aanvaarden den 1sten Mei 1857.

Te bezien ZATURDAG vóór- en den dag van Verkoop, van 11—3 uur.

*** Ten overstaan van den Notaris Mr. **J. J. CREMERS**, sullen, op WOENSDAG den 7den Januarij 1857, des avonds te 7 uur, ten Huize van Mejufvr. BULSING, aan de Groote Markt te *Groningen*, in het openbaar worden verkocht:

I. Eene aanzienlijke, nieuw betimmerde **HEEREN BEHUIZING**, in de Oosterstraat te *Groningen*, get. E 207, met ruimen TUIN, mandeelige POORT en UITGANG naar de Gelkingestraat.

II. Een groot KOETSHUIS met STALLING en WASCHHUIS daarachter, in de Gelkingestraat, ongenommerd, in huur gebruikt wordende door den Verwer W. R. TIDDENS.

De beide Perceelen, behoorende aan den H.W.Geb. Heer Mr. J. C. F. Baron D'AULNIS, te aanvaarden den 1sten Mei 1857 en te bezien den dag van en vóór den Verkoop, van des ochtends 10 tot des namiddags 3 uur, op KAARTJES, tegen betaling van **10** Cents, ten behoeve van de **Algemeene Armen** te dezer Stede, te bekomen ten Kantore van den Notaris

Mr. J. J. CREMERS.

*** Ten overstaan van Mr. **J. H. GEERTSEMA**, Notaris te *Groningen*, zal, op DINGSDAG den 23sten December 1856, des avonds te 7 uur, ten Huize van G. H. UITHOF, in het Logement *de Zeven Provinciën*, aan de Groote Markt te *Groningen*, publiek ter verkoop worden aangeboden:

Eene groote roijale **BEHUIZING** met OPENE PLAATS, fraaijen TUIN daarachter en VRIJEN GANG ter zijden, uitgang hebbende in den Paulusgang, staande en gelegen Oostzijde in de Oude Boteringestraat te *Groningen*, geteekend letter A no. 221, in eigendom toebehoorende aan de Erven W. C. VAN MESDAG.

Te aanvaarden op den 1sten Mei 1857 en te bezien daags vóór en op den Verkoopdag van 10—2 uur, op BEWIJZEN VAN TOEGANG, verkrijgbaar ten KANTORE van den Notaris

Mr. J. H. GEERTSEMA, C.z.

*** Mr. **B. HAITZEMA VIETOR**, Notaris te *Winschoten*, zal, op VRIJDAG den 28sten November 1856, des avonds te zes uur, ten Huize van den Logementhouder J. H. DIJKSTERHUIS, te *Winschoten*, in openlijke Veiling verkoopen:

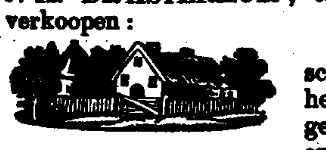

Eene BEHUIZING, waarin onderscheidene Vertrekken en Gerijfelijkheden, tot velerhande AFFAIRES geschikt, staande aan de Torenstraat, op den hoek van den Carolieweg te *Winschoten*, — toebehoorende aan den Koopman HALBERG MEIJNDERTS en Vrouw.

Nadere informatiën te bekomen ten Kantore van den Notaris

B. HAITZEMA VIETOR.

*** De Notaris **J. J. DE BLÉCOURT**, te *Wildervank*, zal, ten verzoeke van de Erfgenamen van DERK EPPES RUITER en Vrouw, publiek ter verkoop presenteren:

I. Eene **BOEREN BEHUIZING**, no. 496, TUIN, APPELHOF en opstrekkend Plaatsje **LAND**, nagenoeg ter grootte van 9 Deimten, staande en gelegen te *Borger-Compagnie*, Gemeente *Veendam* (Oostkant), zijnde vrije grond.

II. Een **ARBEIDERSHUISJE**, aan den Noordkant van het vorige Perceel gelegen, thans in huur bewoond door LIPS D. DOST (vrije grond).

Deze Verkoop zal plaats hebben ten Huize van den Logementhouder TIDDENS, in *DE JAVA*, te *Veendam*, op DONDERDAG den 4den December 1856, des avonds te 7 uur.

*** De Notaris **J. J. DE BLÉCOURT**, te *Wildervank*, zal, ten verzoeke van PIETER M. DE JONGE, te *Veendam*, publiek, **à Contant Geld**, ter VERKOOP presenteren:

Het in de *Nederlanden* te huis behoorende

KOFSCHIP

genaamd ***MARGARETHA***, in den jare 1848 nieuw uitgehaald, bekend bij *VERITAS* 5/6 G. 1.1., ter grootte van vijftenegentig Tonnen, en zulks met al deszelfs **OPGOEDEREN** en verdere **TOEBEHOOREN**; breeder bij INVENTARIS omschreven; thans liggende te *Amsterdam*, aan den Kadijk, alwaar nadere Informatiën zijn te bekomen bij den Heer JAN KORVER, Scheepsmakelaar.

Deze Verkoop zal plaats hebben ten Huize van den Logementhouder D. E. EVERTS, te *Veendam*, op DINGSDAG den 23sten December 1856, des avonds te 7 uur.

☞ Inmiddels ***UIT DE HAND TE KOOP.***

Groote HOUTVERKOOPING

te *Roden*, op de Plaats *Zuidenveld*, van de Erven den Heer JANNES WINSINGH, van 3 à 400 Stammen **extra zware EIKEN BOOMEN**, ook **ESSCHEN** en **WILGEN**; dewelke zal gehouden worden op ZATURDAG den 6den December 1856, des voormiddags te 10 uur.

Notaris: H. H. VAN LIER.

Woensdag den 10den December

1856, 's morgens precies te 10 uur, te *Zuidlaardersen*, Gemeente *Zuidlaren*, op de Plaats van de Erven MULDER,

GROOTE HOUTVERKOOP

van pl. m. 400 stuks **zware EIKEN BOOMEN**, geschikt tot alle Timmerwerk, inzonderheid tot den Scheepsbouw, staande in de onmiddellijke nabijheid van het Vaarwater.

Voorts van pl. m. 70 stuks **zware STAMMEN GEKAPTE DENNEN**, geschikt voor BALKEN, ENZ., lang ongeveer 18 Voet, op het Vaarwater gelegen bij *de Kniep*.

Notaris: Mr. C. E. KNIPHORST.

VOORLOOPIGE AANKONDIGING.

In de maand JANUARIJ e.k. zal te *Pieterburen* publiek in Koop worden aangeboden de Plaats **GROOT DEIKUM**, met ruim 27 Bunders BINNENLAND, 37 Bunders KWELDER en diens AANWAS. Alles vrij eigen Land en gelegen te *Wierhuizen*, Gemeente *Eenrum*.

SCHOONE AANBIEDING.

Door verandering van Betrekking, wordt op zeer aannemelijke Voorwaarden ***UIT DE HAND TE KOOP*** of ***TE HUUR*** aangeboden, om op den 1sten Mei 1857 te aanvaarden: Eene roijale **BEHUIZING**, voorzien van vele GERIJFELIJKHEDEN, waarin sedert eene lange reeks van jaren de AFFAIRE in ***MANUFACTUREN*** met best gevolg is uitgeoefend, staande en gelegen in de Marktstraat te *Delfzijl*. Te bevragen bij den Eigenaar en Bewoner

E. MEIJER.

Voorts worden van heden af de aanwezige **WINKELGOEDEREN**, door kwitering van het Vak, tegen **vijftien precent verlaagde prijzen**, à contant, **UITVERKOCHT.**

EEN HUIS TE HUUR,

tegen primo Mei 1857, staande aan de oude Groningerstraat te *Assen*, op een welgelegen stand, waarin thans eene ***BAKKERIJ*** met veel succes wordt uitgeoefend. Te bevragen bij den Eigenaar C. THURKOW, te *Assen*.

De ondergeteekende, ruim gesorteerd in **POSTPAPIER** en in het bezit eener groote **STEMPELPERS**, beveelt zich aan voor de **levering van gestempeld en ongestempeld POSTPAPIER, VISITE- en ADRES-KAARTJES**, ENZ.

H. R. ROELFSEMA.

Bij G. Copinga,

aan de Groote Markt,

is ten toon gesteld: eene menigte **ARTIKELEN** in GOUD, ZILVER, SCHILDPAD, IVOOR, PARELMOER, VERGULD KRISTAL, PORSELEIN, FER DE BERLIJN, BRONS, Brittania METAAL, fijn VERLAK, MAHONIE HOUTWERK, MODERATEURLAMPEN en eene ruime sortering fijn verguldé **PENDULES**, zeer geschikt voor ***St. NICOLAAS GESCHENKEN***; alsmede Amerikaansche **OVERSCHOENEN, VILTPANTOFFELS**, en **PATENT WASKAARSEN**, welke tegen de **goedkoopste prijzen** verkocht zullen worden, en waarmede bovengenoemde zich vriendelijk in de gunst van het geëerde Publiek aanbeveelt.

J. D. SCHUTTER,

VISCHMARKT, te *Groningen*,

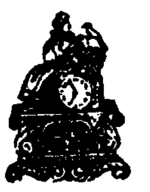

heeft de eer te berigten, dat hij zijne Najaars-Bezending **HORLOGIËN** uit ***Zwitserland*** heeft ontvangen, en nu weder ruim voorzien is in alle soorten van dit Artikel voor HEEREN en DAMES, waarvan de kwaliteit en het **fraaije uiterlijk** niets te wenschen overlaten.

Ook in **JUWEELEN, BIJOUTERIËN** en **GOUDEN- en ZILVEREN WERKEN**, in de meeste **verscheidenheid** en naar den **laatsten smaak**, is bij ruim gesorteerd; terwijl voortdurend bij hem de gelegenheid bestaat tot het **herstellen van alle soorten van UURWERKEN.**

FINALE UITVERKOOP

VAN EENE GROOTE PARTIJ

GAS-ORNAMENTEN.

De ondergeteekende, zijne Affaire in **GAS-ORNAMENTEN** willende **kwiteren**, biedt zijnen voorraad (waaronder **zeer fraaije** 1, 2 en 3 lichts) in **UITVERKOOP** aan, **beneden** inkoopsprijs.

GRONINGEN, 25 November 1856.

W. C. TER VEEN.

Met het **SCHUURPOEDER** van de *Schumachersche* Wetsteen-Fabrijk kan men op de gemakkelijkste wijse blinkend Koper, heldere Spiegels en glansrijk Zilver verkrijgen. Het neemt oogenblikkelijk al het beslag van het Metaal weg en is zoo fijn en zacht, dat het den luister in het minst niet beschadigt. Aangeslagen Lampglasen worden, daarmede gepoetst, in een oogenblik zoo helder als kristal. Zilveren Lepels, enz., worden het best met de vlakke hand daarmede gepoetst en zijn dan zoo blank als nieuw.

Wij zijn door eenige onzer Vrienden verzocht, den Militairen Stand opmerkzaam op dat voor hetzelve zeer nuttige artikel te maken, daar geen poetsgoed zoo geschikt is om Knoopen en Ornamenten, Sabelscheeden en andere Wapenstukken als nieuw te maken; zij hebben dit herhaaldelijk van Heeren Officieren en hunne Oppassers vernomen.

STOLLF's LIKDOORN-BALSEM neemt Likdoorns en Eksteroogen in weinige dagen voor goed weg. Attesten van den Graaf en Gravin VAN SONTHEIM, in *Stuttgart*, Oberfinanzrath HARTMAN te *Ludwigsburg*, ADOLF HAUSMANN te *Ludwigsburg*, Finanzrath HäRLIN te *Ludwigsburg* en anderen spreken er met veel lof van.

Het Fleschje kost 60 Cts.

Amsterdam, VERKOOPHUIS; *Appingedam*, S. RITSEMA; *Assen*, H. P. A. VAN GORCUM; *Delfzijl*, T. H. WIJNTJES; *Groningen*, C. RIKKERS en M. GAASBEEK; *Hoogezand*, F. M. DIKEMA; *Meppel*, A. JEULEN; *Pekela*, J. T. FELDBRUGGE en FELDBRUGGE en Co.; *Sappemeer*, Wedw. S. SCHELTENS, *Stads-Kanaal*, H. KREKEL; *Steenwijk*, K. TIMMERMANS; *Veendam*, S. SAVENIJE; *Winschoten*, G. WASMAN, en in de bekende Dépôts in de andere Steden.

*** Door **ALLART & VAN DER MADE**, te *Amsterdam*, is verzonden:

Dr. MARTIN LUTHER,

DE HERVORMER,

Met 48 Staalplaten,

Originele teekeningen van Gustav König.

BIJSCHRIFTEN EN HISTORISCHE SCHETSEN van Prof. ***HEINRICH GELZER.***

UIT HET HOOGDUITSCH door Mevrouw ***ELISE VAN CALCAR.***

IN PRACHTBAND. PRIJS *f* 11.50.

Men vindt in dit meesterlijk werk den Held der Hervorming geschetst in de diepte van zijn innerlijk leven, in de kracht van zijne openbare werken, in den liefelijken kring van zijn huiselijk verkeer, en op de grootsche loopbaan der Kerkvernieuwing, met zijn stouten moed en kinderlijken zin, tegenover vrienden en vijanden. Men zal dat alles gadeslaan met het oog op dien onsigtbaren Leidsman, die hem voorbereidde en toerustte tot het hoog en heerlijk werk der Hervorming, zoo als die Hervorming eerst waarheid en leven werd in zijne opregte ziel, om uit dat rijk en warm gemoed, zoo krachtvol besield en vurig uit te stroomen, en zijne omgeving, zijn vaderland, ja alle volken aan te grijpen en te doordringen. Een onzer waardigste Hoogleeraren getuigde: »Zoo er ooit een werk is uitgegeven, Luther waardig, »het is dit geschrift van GELZER. Hoe veel er over de Hervorming geschreven zij, zulk een werk bestond er nog »niet. Van ganscher harte wenschen wij dat dit boek, versierd met 48 keurige Staalplaten, een veelgelezen huis- en »tafelboek in Christelijke huisgezinnen worde, en krachtig medewerke tot de handhaving van echt Protestantsche be»ginselen, waarin alle belijders van Jezus Christus zich één gevoelen."

Te *Groningen*, bij de Erven C. M. VAN BOLHUIS HOITSEMA.

BIJBLAD No. 29.

Behoort bij de Groninger Courant van 26 November 1856, no. 142.

VERSLAG
VAN DE HANDELINGEN DER STATEN GENERAAL.

Tweede Kamer der Staten Generaal.

Zitting van Vrijdag den 21sten November.

De beraadslagingen worden voortgezet over de interpellatie van den heer *Hoynck van Papendrecht*, aangaande de uitvoering van de ministeriële circulaire van den 20sten Febr. jl., over de geheimhouding der voordragten tot benoeming van regterlijke ambtenaren.

De *minister van justitie* verdedigt zich tegen den vrij hevigen aanval, waaraan hij in de vorige zitting was blootgesteld. Hij doet uitkomen, dat de openbaar gemaakte voordragt van de Rotterdamsche regtbank niet door hem aan hare bestemming was onttrokken, zooals beweerd werd, maar wel degelijk onder de oogen des Konings gebragt, en dat door hem aan Z. M. is voorgesteld, van die voordragt geen gebruik te maken. Hij eindigt met aan te toonen, dat er in het algemeen geen vrijheid voor de aanbevolenen in het voorbijgaan der lijst gesteld is.

De heer *Hoynck van Papendrecht* verdedigt ook nader zijne handelwijze, en bestrijdt verder het door den minister van justitie aangevoerde.

De heer *van Reede van Oudtshoorn* wil niet optreden als voorstander der circulaire en ook geen oordeel uitspreken over de wenschelijkheid tot geheimhouding der voordragten, maar hij moet met kracht opkomen tegen de bewering van de heeren *Hoynck* en *van Akerlaken*, alsof door de circulaire inbreuk zou zijn gemaakt op de waardigheid en onafhankelijkheid der regterlijke magt. Die onafhankelijkheid wordt door geene geheimhouding der voordragten geschonden.

De heer *Groen van Prinsterer* doet eene motie van orde, om de discussiën over deze zaak te sluiten, omdat verdere beraadslagingen, op deze wijze gevoerd, tot geen uitkomst kunnen leiden; en omdat de sluiting der discussiën in de termen valt van de vereenende politiek, die door velen wenschelijk wordt gekeurd.

Deze motie wordt, zonder stemming, *aangenomen*. Daarmede zijn de discussiën over de gehouden interpellatie geëindigd.

De Kamer gaat daarop over tot de behandeling van de ontwerpen van wet, die aan de orde van den dag gesteld zijn, als:

1). Tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren voor 1857. — Zonder discussie *aangenomen* met algemeene stemmen.

2). Tot wijziging van hoofdstuk VIII der begrooting van uitgaven voor 1855. — Zonder discussie *aangenomen* met algemeene stemmen.

3). Tot vaststelling der begrooting van uitgaven voor de algemeene Landsdrukkerij voor 1857. — Nadat de heer *van Eck* een enkel punt, in het verslag der Kamer behandeld, had besproken, is ook dit ontwerp met algemeene stemmen *aangenomen*.

4). Tot splitsing der gemeente Opsterland. — Nadat daarover het woord gevoerd is door de heeren *Bieruma Oosting*, *Dirks*, *Hugenholtz*, *Wybenga*, *Vegelin* en z. exc. den *minister van binnenl. zaken*, is dit ontwerp aangenomen met 46 tegen 19 stemmen.

5). Tot splitsing van de gemeente Zijpe en tot vereeniging van het gedeelte er van, bekend onder den naam van Hazepolder, met de Schoorl en Petten. — Daarover voeren het woord de heeren *van Foreest*, *Rochussen* en de *minister van binnenl. zaken*, waarna art. 1 met 57 tegen 8 stemmen wordt *verworpen*, ten gevolge waarvan z. exc. verklaart, namens den Koning, gemagtigd te zijn het ontwerp *in te trekken*.

6). Tot splitsing van de gemeente de Mijl en tot vereeniging van een gedeelte er van met 's Gravedeel en van een ander met Dubbeldam en Wieldrecht. — Na discussie, waaraan deel namen de heeren *Hoffman*, *Sander* en *de minister*, *aangenomen* met 43 tegen 21 stemmen.

7). Tot wijziging van hoofdstuk IV der staatsbegrooting voor 1855. — Zonder discussie met algemeene stemmen *aangenomen*.

8). Tot wijziging van hoofdstuk IV der staatsbegrooting voor 1856. — Na eenige woordenwisseling tusschen den heer *van Eck* en den *minister van justitie*, *aangenomen* met 55 tegen 3 stemmen.

Morgen beraadslaging over de begrootingswetten voor 1857.

Zitting van Zaturdag den 22sten November.

Vóór den aanvang der beraadslagingen over de begrootingswetten wordt overgegaan tot het trekken der afdeelingen, waarna benoemd worden: tot voorzitters, de heeren *Schimmelpenninck van der Oye*, *van Rappard*, *Storm*, *Dullert* en *van Bosse*, en tot ondervoorzitters, de heeren *Mackay*, *Rochussen*, *Meeussen*, *Heemskerk* en *van Zuylen van Nyevelt*.

Alsnu worden de algemeene beraadslagingen geopend over de begrootingswetten voor 1857.

De heer *Dommer van Poldersveldt* wenscht, dat er, vóór dat er een besluit genomen worde, meer licht verspreid en meer opheldering gegeven worde omtrent eenige voorname punten en vooral omtrent een punt in het verslag der Kamer behandeld. Spr. behoort ook tot diegenen, die verrast waren door de, in den jongsten zomer, voorgevallene politieke omstandigheden, en die omtrent de gevolgen daarvan niet geheel gerust zijn, niet uit hoofde van de personen der ministers, maar wel omtrent de antecedenten van sommigen hunner. Spr. zal op dien grond meermalen sommige voordragten der Regering moeten bestrijden, maar hij vreest dien strijd niet, omdat die van weerskanten met loyale middelen zal gevoerd worden, en ook omdat uit de wrijving van denkbeelden, licht en uitkomst voortvloeit.

Er rust onder de bestaande omstandigheden op de Regering eene pligt, deze nl., dat wanneer er zich elementen in ons land voordoen, die schadelijke gevolgen kunnen hebben, dat dan de Regering de middelen moet aangrijpen om zich daarboven te verheffen. En nu meent spr. dat daartoe een middel is, dat alles beheerscht en dat is: opheldering geven ten aanzien der kwestie van het onderwijs. De minister van justitie heeft, bij gelegenheid der beraadslagingen over het adres in antwoord op de troonrede, erkend, dat de eenige reden voor de optreding van het tegenwoordig Ministerie, bestond in de kwestie over het onderwijs. Dat onderwerp domineert dus den tegenwoordigen toestand. Uit dien hoofde rigt spr. twee bepaalde vragen tot het Ministerie: 1) hoever de Regering thans gevorderd is met de regeling van het onderwijs; en 2) of de Regering bij magte is, in den loop der maand Februarij, een ontwerp tot regeling van het lager onderwijs aan de overweging der Kamer te onderwerpen? Spr. hoopt, dat de Regering daarop een geruststellend antwoord zal geven, omdat hij, bij de beoordeeling der begrooting, op geen onvrij terrein wenscht te komen. Mogt het antwoord evenwel niet bevredigend zijn, dan zou spr. zich genoodzaakt zien, zich op dat terrein te begeven.

De *minister van binnenlandsche zaken* zegt, ter beantwoording van dezen spreker, dat hij niets terugneemt van hetgeen hij bij de beraadslaging over het adres gezegd heeft. Hij moet er echter bijvoegen, dat hij zich met de regeling van het onderwijs zeer ernstig bezig heeft gehouden en dat hij zelfs hoopt het ontwerp spoedig te kunnen indienen; maar dit hangt niet alleen van hem af; het ontwerp moet ook aan de beoordeeling van zijne ambtgenooten en van den raad van state worden onderworpen. Daarop kan de minister geen of althans weinig invloed uitoefenen. Dergelijke onderwerpen kunnen niet als een openbaar werk worden aangenomen. Hij kan dus geen bepaald tijdstip voor de indiening opgeven, maar hij zal al zijne krachten aanwenden, om het ontwerp op geschikten tijd te leveren.

De heer *Dommer van Poldersveldt* geeft zijn leedwezen te kennen, dat hij van den minister van binnenl. zaken geen meer voldoend antwoord heeft bekomen.

De heer *ter Brugghen Hugenholtz* verklaart, de overtuiging te hebben, dat het vertrouwen tusschen de Regering, de Vertegenwoordiging en de Natie onderling verbroken is, en toch is dat vertrouwen zoo hoogst noodig om krachtig en nuttig werkzaam te zijn.

Wat is het geval? Dit gouvernement is opgekomen om te gemoet te komen aan de bezwaren der petitionarissen tegen het stelsel der godsdienstlooze school, 't welk, doch ten onjuiste, aan de liberale partij werd toegedicht. Maar dat optreden had ook plaats om aan de staatkundige reactie voedstel te geven en om de kerkelijke reactie in de hand te werken. Spr. vraagt of men aan de Regering iets ongerijmds toedicht, als de Kamer hare ongerustheid over haar optreden kenbaar maakt. Hij vraagt verder of de Regering meent dat, door het benoemen van commissiën, het geven van beloften of het uitvaardigen van circulaires, alle bezwaren verdwenen zijn.

Hierdoor ~~kan niet voldaan word n aan het gedeelte~~ verlangen. Hij heeft met leedwezen gezien het antwoord door de Regering op § 1 van het verslag der Kamer over hoofdstuk I gegeven; hij hoopt dat uit de discussiën meerder licht nopens de insigten der Regering zal verspreid worden; hij acht dit van belang om tot eene goede oplossing te geraken.

Deze spreker wordt beantwoord door den *minister van justitie*.

»Men heeft tafereelen opgehangen, — zoo liet de minister zich uit — van de geschiedenis der laatste jaren en men heeft, indien ik mij niet bedrogen heb, de optreding van dit Ministerie willen doen voorkomen als een hoogste toppunt der pogingen steeds door eene reactionaire partij aangewend om het werk der grondwetsherziening van 1848 te vernietigen.

Na de zoo bepaalde verklaringen die de Regering heeft afgelegd, dat ze niet het voornemen heeft, dat het ver van haar is om onze Grondwet in het minst aan te tasten, zich daarop de minste inbreuk te veroorloven, geloof ik, dat die verdenking op deze Regering geworpen, alsof dat haar doel ware, alsof ze dat beoogde, eenigermate als onbillijk en hard moet worden beschouwd, en ik geloof, dat met eenige kracht en waardigheid die verdenking, waarvoor geen grond wordt aangegeven, noch in de personen van deze Ministers, noch in de gelegenheid van de optreding van dit Ministerie, dat, met kracht en eenige waardigheid, en eenig gevoel van eigen opregtheid, van eigenwaarde, deze onbillijke verdenking en onderstellingen in de Memorie van Beantwoording zijn afgewezen. Ik acht het ook niet noodig, mijnheer de president, om telkens weder terug te komen op de woorden, die eenmaal gezegd zijn en die, zoolang ze niet door daden zijn wedersproken, moeten gezegd blijven, dat dit Ministerie niet wil afwijken van de Grondwet van 1848, en dat het in het minst niet in zijne bedoelingen ligt om in eene reactionaire beweging daartegen te treden.

Niet de eenige reden van het optreden van dit Ministerie is geweest de wet op het onderwijs. Er bestonden daarvoor meer redenen, ik heb de eer gehad dat vroeger te zeggen. Ik behoef het geheugen van de leden dezer Kamer niet op de omstandigheid te vestigen, dat, toen de Kamer vóór de verkiezingen uiteen ging, bijna een iegelijk te huis kwam met het bewustzijn, de zekerheid, de overtuiging, dat het niet mogelijk was, dat het toen bestaande Ministerie nog veel langer bleef bestaan. Daar waren beweeggronden, redenen genoeg voorhanden, waarom men met grond kon vermoeden dat dat Ministerie zijne levenswebbe had afgesponnen of stond af te spinnen, en het eenige dat nu eenige verbazing mag wekken is, dat men zich thans verwondert over eene aftreding die sedert lang vermoed werd. Ik behoef alle de daartoe leidende oorzaken niet op te noemen: ik heb er eenige van aangeduid bij de rede die ik de eer heb gehad te houden bij de discussie over het adres van antwoord. Ik constateer alleen het feit, dat de kwestie van het onderwijs niet is geweest de eenige oorzaak van het optreden van dit Ministerie. Ook is dat optreden niet geweest de wensch om te voldoen aan al de eischen of de wenschen en voorstellen, of de droombeelden, of hoe men het ook noemen moge, die nedergelegd zijn in alle de petitiën die bij honderden aan deze Kamer zijn ingediend. De Regering heeft nimmer gezegd dat het hare bedoeling en het oogmerk van haar optreden was om gevolg te geven aan al hetgeen die petitionarissen, van uit verschillende kerkelijke en staatkundige standpunten hebben verlangd, om hun alles te doen erlangen wat zij begeerden. Er is alleen dit gezegd, mijnheer de president, dat werkelijk gebleken was door de wenschen, door duizenden in den lande, waaronder vele aanzienlijke en geëerde mannen, die de achting van ons volk verdienen en ook bezitten, dat door die beweging, over welke men niet zoo los weg mogt heenloopen, was gebleken, dat er werkelijk bij een groot deel van de natie gewetensbezwaren bestonden tegen het toen in behandeling zijnde wets-ontwerp op het onderwijs; en daar het nu juist gold gewetensbezwaren, heeft de Regering, het geëerbiedigd hoofd van den staat, gewenscht dat de zaak op eene wijze mogt kunnen geschikt worden, door welke aan die gewetensbezwaren zooveel mogelijk te gemoet gekomen wierd, door welke niet aan de eene zijde een stelsel zoo sterk doorgedreven mogt worden, dat aan de andere zijde regten zouden worden gekrenkt. En dat brengt nu niet mede dat de Regering thans hetgeen toen kon gehouden worden voor den eisch welligt der meerderheid in deze Kamer, zoude opofferen aan de minderheid; — dat is volstrekt niet gezegd en ook de bedoeling niet geweest. De bedoeling was en is, om met eerlijkheid, met opregtheid naar een middel uit te zien, waardoor, op de spanning, ten dien tijde door de voordragt der wet op het onderwijs ontstaan, alzoo sou kunnen worden gelet, dat de bezwaren zoo veel mogelijk mogten worden uit den weg geruimd. Ik geloof, dat in dezen wensch niets is gelegen, dat niet erkenning verdient. Het Ministerie is geen partij, die hare insigten of eene eigene gedachte wil doordrijven; maar wier wensch het is mede te werken tot onderhouding van vrede en eendragt in ons vaderland, van allen jegens elkander. Zij erkent de noodzakelijkheid, dat er partijen zijn. Buiten staatkundige partijen, buiten verschillende staatkundige rigtingen kunnen wij in constitutionelen zin niet leven; zij behooren tot het wezen van het constitutioneel regeringsstelsel; en het is verre van mij die te willen loochenen of ook te misprijzen. Maar het geval moet zich niet voordoen dat in die beweging eene meerderheid de regten van eene minderheid klein achte. Geen onregt moet er geschieden, en wanneer ook slechts de schijn daarvan bestaat, wanneer klagten daaromtrent worden vernomen, dan behoort het tot de zorgen eener welwillende Regering die klagten te zoeken op te heffen, opdat werkelijk de vruchten mogen geplukt worden van het constitutioneel regeringsstelsel, waarvan het wezen niet bestaat in het stellen van regten tegenover elkander, die, met logische consequentie doorgetrokken, moeten leiden tot onoplosbare botsingen. Neen, het constitutioneel leven bestaat in al de kringen, die er mede in aanraking komen in gemeenschappelijk overleg, in het weten te geven en te nemen, in het weten te matigen van overdreven eischen, om de zwakkere partij te hulp te komen. Het weet, met één woord, gevoel van gematigdheid en wijsheid te paren aan het gevoel van eigen regt, en behoefte om dat geëerbiedigd te zien. Ziedaar de edele taak, welke dit Ministerie zich voorstelt te vervullen, en men doet zeer verkeerd, wanneer men het thans voorstelt als geroepen om alle eischen te bevredigen, alleen der petitionarissen van de maanden April en Mei."

De heer *Zylker* houdt eene uitvoerige rede, waarin hij een blik slaat op den toestand des rijks, zoo in 't algemeen als in desselfs afzonderlijke belangen.

»Met een [illegible] zeer algemeen woord — zegt die spreker — wensch ik te verwijzen op de navolgende punten:

op de beweging van handel en industrie in 't algemeen en in betrekking tot ons land;

op hunne behoeften en derzelver vervulling inzonderheid door de verbetering van communicatie-middelen;

op den invloed hiervan met betrekking tot welvaart en beschaving;

op de gevolgen en de behoeften daaruit ontsproten, ook uit een politiek oogpunt;

op hetgeen wij deswege gezien hebben elders en bij ons;

op hetgeen het jaar 1848 voorafging en almede tot herziening der grondwet heeft gedrongen;

op de vruchten hieruit voortgesproten;

op de zucht en pogingen tot reactie en in hoever men hierin is geslaagd, dan of die pogingen zijn verongelukt;

op de onrust welke men voor dit oogmerk, gedurende de laatste jaren in het land verwekt en bestendig heeft zoeken levendig te houden; en eindelijk

op de optreding van dit Ministerie, op de verwachtingen zoowel als de vrees die daardoor bij velen in den lande zijn opgewekt.

Om zich eenige voorstelling van de handelsbeweging en den vooruitgang van handel en scheepvaart te geven, in zoover het alleen betreft onzen handel met het buitenland, heeft men slechts een vlugtigen blik te slaan op de statistieken van handel en scheepvaart gelijk dezelve jaarlijks door het departement van financiën worden uitgegeven.

Die steeds vooruitgaande beweging, inzonderheid ook wat het fabrijkwezen betreft, is echter in niet mindere mate in het buitenland te bespeuren. Overal begint men daardoor in te zien dat vrijheid van handel en vrijheid van beweging, der nijverheid noodzakelijk — gelijk alle accijnsen en uitsluitende of belemmerende tarieven op den duur verderfelijk zijn. Overal heeft men almede ingezien dat de communicatie-middelen ten behoeve van handel en industrie dienen verbeterd of uitgebreid te worden.

Wat nu de verbetering onzer rivieren, scheepvaart-kanalen en wegen betreft, deswege zijn wij, gedurende eenige der laatste jaren althans, niet ten achteren gebleven, terwijl daarvoor op onze staats-, provinciale en gemeentebegrootingen jaarlijks belangrijke sommen worden uitgetrokken; maar ten opzigte van een ander belangrijk middel, de spoorwegen, hierin staan vele belangrijke deelen van ons land verre ten achteren bij al onze naburen, zonder eenige uitzondering.

Waar ze sedert eenigen tijd bestaan, zijn ze intusschen reeds van verrassenden invloed geweest op den vooruitgang van handel, landbouw en industrie; overal elders heeft men van dit communicatie-middel desaangaande reeds rijke vruchten geoogst; terwijl in tegendeel in ons land nog altijd één groot gedeelte van die weldaden verstoken is gebleven.

De verderfelijke vruchten van die uitsluiting, welke gedeeltelijk misschien op rekening van onze besluiteloosheid mag worden gesteld, zullen niet achterwege blijven, maar zich weldra te meer doen gevoelen, nu men aanvangt ons van alle zijden met een net van spoorwegen te omringen; terwijl wij op een aantal belangrijke punten geheel daar buiten worden gesloten, met het alles behalve bemoedigend uitzigt van aan die zijden geheel, als aan ons zelven, te worden overgelaten.

In dien toestand geloof ik niet dat het stelsel langer houdbaar is, om alles aan partikuliere krachten over te laten, en wil ik gaarne erkennen met zeer veel genoegen gezien te hebben, dat de Regering zich bereid heeft verklaard tot ondersteuning, des vereischende ook tot geldelijke ondersteuning, waar het haar blijken mogt dat partikuliere krachten te kort kwamen te schieten.

De groote handelsbeweging van den laatsten tijd, de vooruitgang van landbouw en industrie hebben welvaart verspreid en beschaving, en hierdoor allengs andere maatschappelijke toestanden ook uit een politiek oogpunt doen ontstaan. Het aantal der bevolking hetwelk hierdoor tot welvaart, tot verstandelijke en zedelijke ontwikkeling en beschaving komt, breidt zich dagelijks uit, waardoor het verouderde stelsel van bevoorregting van sommige standen of familiën, ten koste van het algemeen belang, niet langer houdbaar bleef; terwijl die steeds vergrootende en zich meer tot zelfstandigheid verheffende kring, billijkerwijze van de regtstreeksche uitoefening van politieke regten niet langer kan blijven uitgesloten.

Zoodanige erkenning echter van regten, tot hiertoe niet uitgeoefend, plagt zelden of nooit zonder tegenstand te gaan noch zonder botsing van strijdige belangen en hartstogten, waardoor zich almede het jaar 1848 heeft gekenmerkt.

Hoe veel verwarring en onheil toen echter de bewogen tijden en opgewekte hartstogten elders hebben aangerigt, de wijsheid en edelmoedigheid van Koning *Willem den Tweede* heeft ons land hiervoor gelukkig behoed, door het geven van die veranderde instellingen, waarvan sinds eenigen tijd de behoefte dringend werd gevoeld. De gedachtenis aan dien Vorst zal hiervoor nog lang bij zijn volk in zegening blijven.

De toestand van vóór 1848 was intusschen ook niet langer houdbaar; de staat van onmondigheid der middelstanden, vooral ook ten gevolge van een gekunsteld kiesstelsel; de bevoorregting van sommige familiën ten koste van anderen; eene ondoelmatig werkende inrigting der staatsbegrooting en schromelijke verwarring der financiën, dreigende om eindelijk met een staatsbankroet te eindigen; de toenmalige spanning, en nog zoo veel meer, maakten eene hervorming der grondwet onvermijdelijk.

De vruchten van die hervorming zijn niet achterwege gebleven. In weerwil van de aanzienlijke sommen van toen af jaarlijks aan werken van openbaar nut ten koste gelegd, van afgeschafte belastingen, van de twintig millioenen voor de verbetering van 't Oost-Indisch muntwezen, heeft de vroegere schuldvermeerdering plaats gemaakt voor delging van schuld tot een bedrag, dat het nu reeds, volgens de redevoering van den heer minister van financiën, bij het overleggen der staatsbegrooting voor 1857, eene jaarlijksche rentevermindering geeft van bijna 23 ton, en welk bedrag weldra aanzienlijk hooger wordt, ten gevolge van de kortelings door de Kamers aangenomen wet tot nieuwe schulddelging en van die van den 7den Mei j.l.

De veerkracht der natie is, door de erkenning der regten van den middelstand, versterkt; onder vrijgeviger stelsels hebben handel, scheepvaart, landbouw en nijverheid zich meer dan vroeger ontwikkeld en opgeheven, en zijn de meeste takken van ons volksbestaan tot hoogeren trap van welvaart gekommen.

Dat de kern der burgerij zich dus wel moest gevoelen onder de gewijzigde grondwet, en hieraan over 't algemeen spoedig gehecht was, ligt wel in den aard der zaak.

Ongunstiger was deswege echter eene andere partij in 't land gestemd, die door de vroeger bestaande misbruiken, ten gevolge van verouderde en voor den tijd niet meer voegende instellin-

gen bevoorregt was, en die voorregten in 't algemeen belang zag opgeheven. Met de reactie, elders reeds zoo spoedig en zoo goed gelukt, moesten dus ook hier proeven worden genomen.

Ofschoon de natie nog weinig ondervinding had opgedaan in het constitutioneel leven, zag men echter zeer juist in, dat iedere poging op het gezond verstand, de rustigheid en zucht voor wet en orde van den Nederlander zou afstuiten, indien het middel niet met de meeste omzigtigheid werd aangewend, en de aanval niet op een punt geschiedde waar hij bij uitnemendheid gevoelig en kwetsbaar is.

Het jaar 1853 kwam, en hiermede de bekende aanleiding tot het aanwenden eener proef, onder de leus: de godsdienst, en wel de Protestantsche godsdienst is in gevaar.

Het was toen een onrustige en zeer bewogen tijd; evenwel hebben de reactionairen toch grootendeels hun doel gemist, het is afgestuit op de rustigheid van het volkskarakter.

Tot hiertoe heeft men echter bestendig nieuwe onrust in veler gemoederen zoeken levendig te houden of te verwekken. Nu was het de armenwet, dan de wet op 't onderwijs, dan weer iets anders wat tot dat oogmerk dienstbaar werd gekeurd: altijd echter was hieraan verbonden de leus: het gevaar van godsdienst en kerk. Vele onedele middelen zijn er gebruikt om deswege vooral de constitutioneelgezinde partij in een ongunstig daglicht te plaatsen, en inzonderheid ook de laster, alsof deze minachting zoude koesteren voor de kerk en openbare eeredienst; dat het haar aan godsdienst en christelijke beginselen zou ontbreken, in tegenoverstelling der reactionairen, alsof deze in het uitsluitend bezit der handhaving van kerk, eeredienst, godsdienst en chrisielijke beginsels zouden zijn.

Ten gevolge van die eenzijdige voorstelling van personen en zaken is er intusschen wel veel onrust gesticht, en heeft dit het tot stand brengen van veel goeds, volgens den milden geest en de vrijzinnige bedoelingen onzer grondwet, tegengehouden; evenwel heeft men toch het eigenlijk beoogde doel zelf niet kunnen bereiken. Onze grondwettige instellingen zijn nog altijd, in weerwil van al die onrust, onder al dat woelen en streven der reactionairen, ten einde de vruchten van 't jaar 1848 uit te wisschen, en in weerwil van het wélslagen harer pogingen in naburige staten, ongeschonden bewaard gebleven; die pogingen zijn, na het bedaren van den kunstmatig verwekten eersten storm, op het rustig, nadenkend, orde-, vrijheid- en bezadigden vooruitgang lievende gemoed van den Nederlander afgestuit.

De natie zal meer en meer de waarde van hare tegenwoordige instellingen leeren inzien, terwijl tevens allengs de overtuiging zal veld winnen, dat diegenen juist niet in 't uitsluitend bezit zijn van godsdienst en christenzin, welke dit ten allen tijde in den mond hebben, en zich hierbij steeds geneigd betoonen anderen van ongodsdienstigheid en vijandschap tegen godsdienst en openbare eeredienst in verdenking te brengen.

De tijd zal het eindelijk wel van zelf aan 't licht brengen of bij deze partij, dan wel bij de andere, zoo dikwijls door haar misduid, ofschoon toch anders den geest uitdrukkende van de kern der bevolking, de waarachtige godsdienst met christenzin en christelijk beginsel aanwezig is, en van wat zijde de kerkgenootschappen, in zoover noodig tot de handhaving harer onafhankelijkheid en regten tegen aanmatigingen, van welken kant die ook komen, het meest zullen mogen verwachten.

Na al hetgeen er in den laatsten tijd is voorgevallen, na het opgaan vooral van zoo vele stemmen die van beslissenden invloed kunnen zijn, schijnt thans wel grootendeels het gevaar geweken van de woelingen eener partij, die ons tot vóór 1848 zou willen terugvoeren: — de proef schijnt doorgestaan en de grondwet van 1848 is er thans alleen te hechter en vaster door geworteld.

De storm, door al het woelen der hartstogten ontstaan, was echter naauwelijks aan 't bedaren, of daar verspreidde zich plotseling weer een kreet door 't land: »het Ministerie, 't welk in hoofdbeginselen en vooral ook betrekkelijk het beginsel der bijna in staat van wijzen zich bevindende wet op 't lager onderwijs met de Vertegenwoordiging eenstemmig scheen, is afgetreden": men wist niet waarom?

Een ander, het tegenwoordig Ministerie was opgetreden: volgens bestaande antecedenten, alsmede vooral ook ten gevolge van den jubeltoon van sommige dagbladen, die zich als vrienden van dit Ministerie deden voorkomen, meende men dat deszelfs regeringsbeginselen, inzonderheid ook omtrent de regeling van het lager onderwijs, niet schenen te zijn die van de groote meerderheid der Kamer, zoodat velen niet zonder zorg waren waartoe dit zou leiden.

Ook deze spanning is echter langzaam tot meerdere bedaardheid gekomen; inzonderheid is de bestaande ongerustheid van velen in den lande verminderd, na al hetgeen er bij en omtrent de behandeling van het adres van antwoord op de troonrede is voorgevallen; alsmede ten gevolge van de nadere verklaring in de gewisselde stukken betrekkelijk hoofdstuk I der staatsbegrooting, waarin toch wordt herhaald: »zoolang een mannenwoord nog eenig geloof verdient, kan men zich gerust er bij nederleggen, dat bij dit Kabinet geen gedachte bestaat om een haar breed van de grondwet af te wijken."

Na zulk eene pertinente verklaring van gehechtheid aan de grondwet, zal men dan ook den gegeven raad kunnen volgen om zich bij dit feit neder te leggen, en mogt ooit de vraag te pas komen, of er gevallen denkbaar zijn, dat de Vertegenwoordiging in haar regt is om af te stemmen eene staatsbegrooting, om redenen ook buiten haar gelegen, dan schijnt het mij toe, dat dit thans hier is komen te vervallen, en dat men zal kunnen afwachten wat de Regering zal doen voor de ontwikkeling onzer constitutionele instellingen, alsmede omtrent de beginselen betrekkelijk de zamenstelling van belangrijke wetten, en de nadere verklaringen ook dienaangaande bij deze gelegenheid nog van haar te verwachten.

Wat eindelijk de gemengde school betreft, hieromtrent heeft de Regering zich bereids ten minste eenigermate verklaard dezelve niet vijandig te zijn.

Ten opzigte van het Christelijk element in de wet op het lager onderwijs, heeft men echter alweder met groote woorden geschermd en den voorstanders der gemengde school misduid, door hun toe te dichten dat men alle godsdienst uit de school zou willen verbannen.

Wie zou zoo iets, in een Christelijk land als het onze, ooit willen of kunnen doen, Mijne Heeren? Wie zou het toch wraken, dat er in 't algemeen Christelijke onderwijzers aan het hoofd der scholen worden geplaatst, gevormd, veredeld en beschaafd door den onweerstaanbaren geest des Christendoms? Wie zou er tegen hebben, dat het kinderlijk gemoed eerbied, vertrouwen en liefde voor God en den Stichter des Christendoms, liefde tot den naasten, reinheid van hart en zin en zeden worden ingeboezemd, en dat vooral ook de geschiedenis voor dat oogmerk dienstbaar worde gemaakt?

Wat men tegen heeft dat in de lagere scholen zal worden onderwezen, dit zijn uitsluitend en alleen de kerkelijke leerstelsels van de bestaande kerkgenootschappen. Men is daar tegen, omdat men het opvullen van het geheugen op zoo jeugdigen leeftijd met vaak meer geleerde of spitsvondige kerkelijke dogma's, die niet geschikt zijn om vooral het kind voor het waarachtig Christelijk leven te vormen, op zich zelve reeds schadelijk acht; — omdat het inprenten van kerk- en godsdienstleer, zoo als dit in de onderscheidene kerkgenootschappen wordt begrepen of toegepast, beter voegt aan de huisgezinnen en de geestelijken van het kerkgenootschap zelf; — omdat, met het brengen der godsdienstleer in de scholen, het blijven bestaan der gemengde school eene onmogelijkheid zou zijn, of waardoor ten minste de gemengde school uitzondering en de bijzondere school regel zoude worden; — omdat hierdoor het lager onderwijs totaal zou worden bedorven; terwijl het, alleen reeds uit een financiëel oogpunt, onmogelijk is om goede scholen te behouden, zoo iedere secte eene bijzondere school mogt verlangen.

In vele gemeenten valt er thans voorzeker niet veel meer op te roemen omtrent de instandhouding van *eene enkele* gemengde school, en 'tgeen hiervoor ten koste wordt gelegd in verhouding tot het gewigt der zaak; en wat zou het dan zijn bij zoo groote versnippering van krachten als noodwendig moet plaats hebben, indien aan de eischen van sommigen, gelijk ook van vele petitionarissen, bij velen van welke het echter te betwijfelen zal vallen of zij vooraf hebben berekend welke de gevolgen zullen zijn van het overbrengen der godsdienstleer in de lagere school, 't welk toch onvermijdelijk de daarstelling van sectescholen ten gevolge moet hebben, overal waar verschillende secten zijn, — indien aan dien aandrang gevolg mogt worden gegeven.

Zoo er intusschen nog iets bestaat 't geen op hervorming, aanvulling ook voor meer wetenschappelijk onderrigt en verbetering wacht, waar, om het groote gewigt der zaak, in ieder opzigt onbekrompen dient te worden gehandeld, en waar de krachten niet versnipperd maar vereenigd dienen te worden, dan geloof ik dat dit wel inzonderheid de zaak van 't lager onderwijs betreft."

De heer *Groen van Prinsterer* houdt hierop eene opmerkelijke rede. Hij verklaart huiverig geweest te zijn om in deze discussie te spreken, omdat de toestand van welligt geen lid dezer Kamer zoo moeijelijk is als de zijne.

»Ik heb — zoo vervolgt spr. — met groote belangstelling bij het adres de mededeelingen vernomen omtrent de oorzaken der vorming van dit Kabinet. Ik heb mij verheugd over de ontvangen mededeeling, omdat daaruit gebleken is, dat de wil des Konings is geweest, het acht geven op de gewetensbezwaren der *petitionarissen* — niet om te voldoen aan hetgeen in ieder verzoekschrift te berde gebragt is, maar om te letten op de *hoofdgedachte* van het petitionnement. En welke was die? Het protest tegen de *gemengde* school volgens het systeem van de groote meerderheid van deze Kamer. Een protest waarbij gevraagd werd · òf, gelijk bij zeer velen het geval was, de *afzonderlijke* school, — òf datgene wat niet gevraagd kon worden zonder, bij noodzakelijke gevolgtrekking, tot de afzonderlijke school te geraken.

Dat was het hoofddenkbeeld, hetwelk door den minister is bekend gemaakt als drijfveer tot de vorming van dit Kabinet. Dit was de gedachte des Konings, die *ik* niet in deze Kamer breng, maar die in deze Kamer *als gedachte des Konings* is gebragt, als gedachte door het Ministerie aanvaard; maar die blijft het *persoonlijke* gevoelen, de wil des Konings, het mandaat dat hij aan dit Ministerie gegeven, de taak die Z. M. aan dit Kabinet opgelegd heeft.

Dit is dus de *hoofdgedachte*, en nu de *hoofdpersoon*. Hij, aan wien de vorming van het Kabinet werd toevertrouwd, is een mijner meest hooggeachte vrienden, die de onhoudbaarheid der gemengde school jaren achtereen heeft verdedigd, die zelfstandig, evenwel met mij, in deze Kamer anderhalf jaar, bij de moeijelijkste vraagstukken over kerk en school, ook bij dit vraagstuk, altijd in practische resultaten overeengestemd heeft. Hoedanig dan moest de indruk wezen op ons, op mij, op de geheele natie bij de mare der optreding van dit Kabinet? Heeft iemand getwijfeld of dit Kabinet werd gevormd in *anti-revolutionairen* zin? Tot dus ver zal ieder erkennen dat ik de geschiedenis niet reconstrueer. En hoe lang heeft bij mij de illusie geduurd? Vijf dagen. Zij is vervallen op den 5den Julij, toen bij de sluitingsrede der Tweede Kamer, ter tegemoetkoming aan de adressanten iets toegezegd werd, zóó dat, naar mijn inzien, in de omschrijving van het middel, de mogelijkheid van tegemoetkoming uitgesloten werd. Er zal gezocht worden naar een middel, *zonder af te wijken van het beginsel der gemengde school, waaraan sedert* 1806 *de natie gehecht is;* zonder af te wijken van het beginsel, waartegen, in de hoofdrigting, het geheele petitionnement gekant was.

Wat moet ik op dit oogenblik in deze gewigtige beraadslagingen doen? Wat moet ik doen, die jaren lang het stelsel van *facultative splitsing* met afwijking van het beginsel der gemengde school, als *beginsel*, voorgestaan en in de vorige zitting, meer dan iemand, telkens de bezwaren der petitionarissen ter sprake gebragt heb? Wat moet ik doen tegenover deze houding, gelijk ik mij die voorstel, van het Kabinet? Wat moet ik doen bij de voorspiegeling telkens, en ook dezen morgen, gedaan, dat in dit opzigt, het tegenwoordige Kabinet geene andere uitkomsten zal opleveren dan het vorig Kabinet; dat onze verwachting zal uitloopen op droevige teleurstelling? Is mijne bezorgdheid onbillijk? Mag ik pligt verzaken om het pijnlijke van pligtsbetrachting? Men zegt dat ik altijd opposant ben. Ik zal altijd opposant zijn, zoolang men zich tegen de beginselen opposeert die ik met vastheid van overtuiging belijd; wanneer men tegen hem die bondgenoot begeert te zijn, positie neemt, wordt hij tegen wil en dank opposant. Evenwel, ik ben een zonderling opposant. Vooreerst wensch ik gematigdheid te betrachten; ten andere, en vooral, begeer ik, terwijl ik mij tegen hetgeen ik als afwijking beschouw, verzet, dit Ministerie te ondersteunen, *gelijk het gevormd werd.* Het is mij, voor zooveel ik vermag, te doen, niet om dit Ministerie aan het wankelen te brengen, maar om het te bevestigen op het terrein, waarop het door het mandaat des Konings is gevestigd. Van daar de vraag: *hoe kunt gij, langs het nu ingeslagen spoor, u kwijten van de taak?* Ik verlang bijna geen antwoord, alleen nader overweging der bedenkingen, die ik mij veroorloof.

Het groote punt is thans niet: wanneer zal de wet op het onderwijs in deze Kamer gebragt worden? maar *wat is het systeem van dit Kabinet in het vraagstuk waarop het geformeerd is?* — eene vraag, die deze algemeene beschouwingen en den geheelen toestand van het vaderland beheerscht. Het Ministerie heeft eene bepaaldelijk aangewezen taak: welnu, op welke wijze en door welk middel zal het zich van die taak kwijten?

Er wordt in de memorie van beantwoording gezegd, dat de algemeene beginselen der Regering op het lager onderwijs herhaaldelijk zijn medegedeeld. Desniettemin zou het mij onmogelijk zijn, uit de onderscheidene stukken, opgaaf van het gevoelen der Regering te doen; noch wat de *algemeene politiek*, noch inzonderheid wat het onderwijs betreft. »Het gouvernement wil geene *exclusive* politiek". Ik dacht, dat elke waarheid exclusief was, dat elke politiek het tegendeel van het stelsel, waarop zij gebouwd is, *uitsluit.*

Eene *verzoenende* staatkunde. In welken zin? Bij het adres is dit reeds van de andere zijde der Kamer gevraagd. Eene Regering, die zich *boven de partijen* stelt. Ik houd mij nog aan den wenk van een Duitschen nabuur, dat een gouvernement, hetwelk zich boven de partijen stelt, doorgaans onder de partijen raakt. Een Kabinet dat tot leus heeft: »*Regt voor allen.*" Maar deze en andere fraaije uitdrukkingen, ook in de memorie van beantwoording, teekent ieder lid van elke Kamer en elk Kabinet. Dit alles te zamen is nog geen kenmerk.

Wat is uwe *practische conclusie?* Ik vraag dit vooral omtrent het onderwijs; hetgeen mij duidelijk voorkomt, is, dat uw systeem niet overeenkomt met het onze, niet met het petitionnement. Zoo weet ik, wat het systeem der Regering *niet* is. Het onze niet; maar wat *is* het? Ziedaar wat raadselachtig blijft. Evenwel, het raadsel schijnt voor oplossing, althans voor gissing vatbaar.

Op welk middel heeft men het oog? De keus der middelen is zeer beperkt. De Kamer, na langdurig en herhaald onderzoek, weet dat er niet vele alternativen zijn. Het eenige dat ik mij als schema van het gouvernement voorstel, is, de *Christelijke* gemengde volksschool als regel, zoo dat de uitzonderingen gemakkelijk worden gemaakt. Natuurlijk niet de Christelijke volksschool *in naam;* dit kan niet. De minister van justitie heeft zich daartegen steeds en onder anderen in 1854 verzet. Geene godsdienstlooze of deïstische school met bedriegelijke leus. Dus de Christelijke volksschool *in der daad.* Maar wat wordt dit? Een van beiden: de school tegen de Grondwet, of de *rationalistische* school, evenzeer tegen de Grondwet; een systeem, waartegen de Roomschen en Protestanten als wij, zich jaren achtereen, als tegen het meest verderfelijke hebben gekant. Ook dit wil ik naauwlijks mogelijk achten; de minister zelf heeft mede in 1854 met uitnemende klaarheid betoogd, dat »het beginsel van *gemengdheid* verw pelijk is, wijl het de mogelijkheid eener toepassing van Christelijk beginsel op de school zoowel naar Roomsche naar Evangelische opvatting uitsluit."

En mogt desniettemin dit het middel zijn, hetwelk Regering op het oog heeft, dan bid ik haar ernstig, na te g of er voor de aanneming eenige de minste kans is. Wij dit *station* van onderzoek voorbij; wij hebben het achter gelaten, toen in het tweede verslag der Kamer, de meerderh verdween welke in het eerste verslag vasthield op de gemen school aan de hoofdwaarheden, die aan de Christelijke gez heden gemeen zijn. Van veeljarige discussie plukt men so tijds schrale en ten laatste toch eenige vrucht. Deze vru althans doet, gelijk de geachte spreker uit Deventer bij adres gezegd heeft, de keus nu beperken tusschen twee st sels, die elkander uitsluiten, waaromtrent geen *geven of nem* te pas komt. Een ander denkbeeld kan nog gelden als in viduele opinie, maar te vergeefs zou men zich voorstel dat zoodanige meening van een Minister, zelfs al wordt d een Ministerie daarin gedeeld, door de Kamer zal word beaamd. De proefneming kan niet leiden dan tot een sch delijk uitstel."

Spr. wijdt hierop uit over het standpunt waarop het M nisterie bij zijn optreden zich geplaatst zag. »Lag in het aans zelf van het Kabinet — zoo vraagt hij — niet eene oorlo verklaring aan de meerderheid van de Kamer? Omdat een levend manifest was, ging — gelijk men het uitdrukte eene *koude rilling* door het land; wel te weten, door liberale land. En zoo de ongerustheid zeer spoedig we was het, omdat men het Ministerie aan het werk zag; was het ook omdat men na de sluitingsrede overtuigd dat het Ministerie terugdeinsde voor de taak, die het op zi had genomen?

Dergelijk terugdeinzen zou dubbel te betreuren zijn, om het Ministerie eene uitnemende positie had: die aldus kunnen worden verspeeld. Het werd ondersteund door groot deel van het Nederlandsche volk. Door kiezers en ge kiezers; ik ben bevreesd voor al wat naar opwinding van gepeupel gelijkt; maar misschien nog meer voor miskenni van de kracht die ik in den historischen volksgeest waarde Het Ministerie had een belangrijken steun aan dien volksgee waar het eene volkszaak bij uitnemendheid, waar het dierbaarste regten van vader en moeder betreft. Het Mini terie — wie twijfelt er aan — had grooten steun in het ma daat, in den bepaalden wil van den Koning. Ik heb nie voor zoo ver ik mij herinner, tot de vleijers der vorsten b hoord. Maar ik durf zeggen dat, wanneer in Nederland Koning, ik zeg niet zijn wil openbaart, maar in het openb ren van zijn wil getrouw is aan de antecedenten van zijn g slacht, die wil onberekenbare kracht heeft.

Het Ministerie had bovendien een onwaardeerbaren steun het antagonisme der Tweede Kamer. Het *heillooze* verslag o de onderwijs-wet is en blijft een uitnemend steunpunt v het Kabinet zoodra het aan zijne politiek eene minder *irenis* tint geeft; zoodra het oordeelt dat polemiek te pas komt.

Ook deze aanmerking gelieve het Kabinet in het oog houden, dat, al is het irenisch gezind tegen de Kamer, meerderheid der Kamer niet irenisch gezind is tegen Kabinet. Ik wil toegeven dat de Kamer irenisch gezi schijnt en tijdelijk is; maar reeds hebben wij van het achte lid uit Groningen (den heer *Zijlker*) eene allezins heusc behandeling voor het Ministerie gehoord. Ons medelid dach ja hij dacht waarlijk, dat het Ministerie tegen de gron wet wilde te velde trekken; maar nu, door de ontkente van het Ministerie, dit gemoedsbezwaar vervalt, is hij aanneming van de begrooting niet ongezind.

Waarschijnlijk wil de meerderheid voor een tijd dit Kabi niet te hard vallen. Wel *hard*, maar niet *te* hard; uit bijzonderheden der begrooting zal het blijken. En de meerd heid heeft er welligt belang bij dit Ministerie niet te hard vallen. Doch, na dezen termijn van wederzijdsche liefelijkhei komt de tijd, althans zoodra het onderwijs komt, waarop krijg losbarst, dan zal er geen sprake meer zijn van geven nemen, maar van een beslissenden slag.

Mijnheer de Voorzitter! ik ben niet zoo bekommerd ov misrekeningen, als misschien menigeen onderstelt. Ik ve trouw veeleer dat de rigting die ik voorsta, het denkbeeld d facultative splitsing, die voor vrije ontwikkeling eener god dienstige natie den weg baant, vroeger of later, onder dit onder een ander Ministerie, tot stand komt. De Kamer he reeds, door verandering van stelsel in het tweede versla getoond dat zij de zaak der *Christelijke* gemengde school hop loos acht. Allengskens zal de overtuiging meer algemeen wo den, dat in het afwijken van het *beginsel* der gemengde scho het eenige middel van bevrediging der gezindheden, en v voldoening aan aller behoeften en regt ligt.

Evenwel is het tegenwoordig oogenblik gewigtig. Zeer wensch lijk is het dat het Kabinet het middel vinde, of het reeds g vonden middel aangrijpe, om zich te kwijten van zijne taa Misschien is het groote bezwaar dat het weinig fiducie in on kracht heeft; dat het daarom, voor ons bondgenootschap b vreesd, zich op bondgenooten verlaat die ik liefst, ten ware er toe gedwongen word, niet verder karakteriseer. Het Minist rie houdt ons voor eene zwakke en *impopulaire* partij. Mij dunk het ontstaan van dit Kabinet is van die krachteloosheid en in populariteit het bewijs niet. Dikwijls heeft men ons verweten dat wij deel hadden gehad aan den val sedert 1848 van elk Kab net. Indien dit waar is, dan moet in die krachtelooze part kracht zijn. Ook, dunkt mij, heeft de geschiedenis der laatst jaren getoond, dat geen Ministerie zich staande kan houden wanneer het lijnregt tegen ons gekant is; en dat de algemee Protestantsche rigting, tegen hetgeen zij noemt de vrijzinnig ultramontaansche coalitie niet bestand is, wanneer zij in ha niet-exclusive politiek tegen ons exclusief wordt. Een Mini terie dat, door die rigting gesteund, met ons breekt, word spoedig gedwongen, òf, gelijk men het keurig uitgedrukt heeft te dobberen op den stroom van beginselen, die een ander be lijdt; òf in een systeem hetzij van apaisement, hetzij van ver zoening, te vervallen, waarbij men den olijftak aanbiedt, i het uur van den onvermijdelijken strijd."

Daarna heeft de heer *van Foreest* eene uitgebreide rede ge houden, waarvan de strekking was dat het ministerie wel anti revolutionair was; dat het daarom ook op de ondersteunin der Kamer zal kunnen rekenen, omdat hare meerderheid oo anti-revolutionair is; dat de natie dat ook is; dat alle libera len uit den aard hunner beginselen socialisten zijn en dat h spreker, in den goeden anti-revolutionairen zin, tot de mee vrijzinnige leden der Kamer behoort.

Op voorstel van den heer *van Bosse* zijn de discussiën, bi het vergevorderd uur, verdaagd tot Maandag.

De commissie van de Tweede Kamer, bestaande uit d heeren *van der Veen*, *van Zuylen van Nyevelt*, *de Kempenaer van Reede van Oudshoorn* en *Hengst*, heeft verslag uitgebrag over de zaak der nieuw aangelegde begraafplaats te Kocken ge. Men weet, dat door *J. P. Spree Schreuder* aldaar bi adres onder anderen was beweerd, dat die begraafplaats na deelig was voor de gezondheid der bewoners van een in d nabijheid liggend arbeidershuisje van den adressant. De com missie heeft de zaak in loco onderzocht, en uit dat onderzoe meent zij thans te mogen besluiten, dat van het gebruik van deze begraafplaats te maken, voor de gezondheid de bewoners van het bedoelde arbeidershuisje des adressants niet te vreezen is.

Te *Groningen*, bij de Erven C. M. VAN BOLHUIS HOITSEMA.